ئاواره

ساڵی سێهەم — گۆڤاری فەرهەنگی - کۆمەڵایەتی — ژمارە ٧

★ وتووێژ لەگەڵ کاک مستەفا شەلماشی سەرنووسەری ئاوارە

★ پێدا چوونەوەیەکی کورت بەسەر شێوەی ئەدەبیاتی کوردیدا

★ روونبوونەوەی جنایەتی بەرلین

★ نەتەوەکەمان بناسین

★ یادێک لە جووڵانەوەی دەرسیم

ئەنجومەنی فەرهەنگی کورد لە ئاڵمان

خوێنەری بەڕێز !

ئەوا ژمارە حەوتی گۆڤاری ئاوارەت بەدەست دەگا . هیواداریین جێگای سەرنج و ڕەزامەند یت بێ. بە هۆگریەوە تەماشای کەی و بیخوێنیەوە. لە کۆتاییدا بڕیار بدەی کە هەتا سەر هاوکار و خوێنەری ئەم گۆڤارە بی.

بەلام ڕاستیەکی تاڵ هەیە کە دەبێ بە ناچاری پێت ڕاگەینین و دەستی هاوکاریت لێ درێژ کەین. ئەویش ئەوەیە کە بەڕاستی بە بێ یارمەتی ئێوە ناتوانین درێژە بە بلاوکردنەوەی گۆڤارەکە بدەین. یا لانی کەم بە داخەوە مەجبور دەبین لە ناردنی گۆڤارەکە خۆ بپارێزین . ئەگەر خۆت ئابونەنەکەی و تا ژمارەی داهاتوو حەقی ئابونمانت بە ئێمە نەگا .

ئابونمانی گۆڤارەکەمان بۆ نێو خۆی هولەند ساڵی ٢٠ گلدین و بۆ دەرەوەی هولەند معادلی ٢٠ دۆلاری ئەمریکاییە. تکایە هەرچی زووتر بۆمان دە ژمارە حیسابی: ٣٢ ١٠ ٠٨ ٨٢٠ کە فیشی بانکی بەم ئادرەسە : K.C.V.A. POSTBUS 10278 1302 AE ALMERE HOLLAND بنێرە. بۆ خۆت دەزانی ئەوە تەنیا بەشی بەڕێ کردنەکەی دەکات. ئێمەش هەوڵ دەدین بە ئیمکاناتی کەمی خۆمان درێژە بە بلاوکردنەوەی بدەین .

سوپاس ـ بەڕێوەبەرانی گۆڤاری ئاوارە

من دەمهەوی بۆ گۆڤاری ئاوارە ئابونەی ساڵانە بم.

ناو :

ناو بانگ:

ئادرەس:

کۆدی پۆستی و شار :

وەڵات:

ئاوارە پێویستی بە هاوکاری ئێوە هەیە. هەرچی زوتر ئەو خشتەیە پڕ بکەوە و ئابونەی سالانە بە ژمارە حیسابی: RABO BANK.NR:321008820 بنێرە.

ئاوارە

گۆڤاری فەرهەنگی کۆمەلایەتی

ژمارە: ٧ لاپەری: ١

سەروتار

به قەلەمی سەرنوسەر

لەچەند مانگی ڕابردوودا ، دیسان هەڵەیەکی مێژوویی لە مەیدانی خەباتی رزگاریخوازانەی کوردستان دا دووپات کرایەوە. دڵی دایکی رۆڵەی کورد بریندا بوو ، دوژمنانی سوێند خواردومان شاد بون. شەریکی بی مانا ، کە هەمو بەشدارانی هەم بێ تاوان بون و هەم خەتابار.

شەری براکوژی لە نێوان پارتی کرێکارانی کوردستان . پ.ک.ک. لە لایەك و بەرەی کوردستانی (لە تەنیا گۆشەی ڕزگارکراوی کوردستان) لە لایەکی ترەوە ، لە پێش هەمو شتێك دا سەرکەوتنی پیلانێکی تازەی دوژمنانی کورد بوو.

ئاوردانەوەیەك لە مێژووی کوردستانی داگیرکراو بۆمان دەردەخا کە هەرکاتێك ، تروسکەیەکی ڕوناکی لە ئاسۆی کوردستان دەرکەوتووە ، ناحەزان وەجم و جوڵ کەوتون و دەیان گەڵاڵەی تێك دەرانەیان دارشتوەوە. هەر لە پیلانی نیزامیەوە بگرە ، هەتا گەمارۆی ئابوری و هەتا هێرشی دیپلۆماتیك و هەتا شەری رەوانی هەمویان تاقی کردوتەوە. تا ئێستا کوردستان چ لە باکور و چ لە باشور ، چ لە رۆژهەلات و چ لە رۆژئاواوە بە دەیان جار ، بە سەدان لەم جۆرە پیلانانە گەمارۆدراوە. بە هەزاران رۆڵەی هەڵکەوتوی لێ شەهید کراوە ، یا زیندانی و ئەشکەنجە دراوە ، بەکۆمەڵ منداڵ و پیر و لاوی لە نێو گازی شیمیایی دا خنکاوە ، بەلام کۆڵی نەداوە و خەباتی درێژە داوە. هەمو پیلانەکانی دوژمن تێك شکاون و بێ ئەنجام ماون ، تەنیا یەك پیلان کە بێشك خەتای سەرەکی دێتەوە سەر خۆمان ، گەورەترین سەرکەوتنی بۆ دوژمنانی بە دەستەوە داوە و ، گەورەترین زەربەی لە جولانەوەی رزگاریخواری گەلی کورد داوە پیلانی هەلایساندنی شەری براکوژی ، درێژە دان و پەرە پێدانی دووبەرەکی لە نێوان ریزەکانی گەلی کورد دا .

تەماشای شەرەفنامە بکە ، کە کوردیکی واقیع بین لە سەر کوردستانی نوسیوە ، زیاتر لە چوار سەد ساڵ لەمەوبەر ، بزانە ئەگەر دووبەرەکی نێو خۆی کوردەکان لێ گەڕابان ، هەر ئەوکاتی کورد دەوڵەت نەدەبو ! باباناکان لە گەڵ ئەوەی بە فەرهەنگترین ئیمارەتی کورد بون ، بۆچی نەیان توانی بینە بناغەی حکومەتی دا هاتوی کوردستان ؟ ، چونکە بە شێکیان سەر بە عوسمانی بون و بە شێك سەر بە ئێران ! حکومەتی سۆران (رەواندز) بوچی لە نیو چو ؟ ، لە بەر ئەوەی هینێدێك کورد سەر بە عوسمانی بون و خەیانەتیان پێ کرد. جا پێدا وەرە و بروانە هەتا شیخ سەعید ، جولانەوەی شیخ مەحمود ، کۆماری خودمو ختار لە کوردستانی باکور ، جولانەوەی (٦١ــ٧٥) لە کوردستانی باشور و ئاشبەتاڵی دلتەزێنی ٧٥ ، جولانەوەی تازەی کوردستانی باکور و بە کورتی جولانەوەی کوردستان بەگشتی مۆری ئەم دیاردە ناڕەوایە بە شکستەکانیەوە دیارە.

گەلی کورد لە گەڵ تەواوی ئەوخاڵە باشانەی لە نێو خوورەوشتی دا هەیە ، یەك خووی زۆر خراپی هەیەکە بەڕاستی ئەگەر تەرکی نەکا ، ڕزگاری بە خۆیەوە نابینێ. ئەویش خۆیی بەکەم گرتن و

ریبەندانی ٢٦٩٢ کوردی

بێگانە بە زۆر دانانە. با هەمومان بڕێك بیر لە هەڵوێستەکانمان بکەینەوە. بە ویژدانەوە قەزاوەت بکەین، جا بزانین چۆن هەر یەکەمان بە شێوەیەك بێگانەمان بەسەر برای خۆمان دا فەرز داوە. ئەگەر عەشیرەت بو بین حازر بوین نوکەرایەتی قولە ژاندارمەیەکی بێگانە بکەین کە کەس نەسڵ و نەسەبی نەزانیوە، بۆ ئەوەی دژی برایەکی خۆمان راوەستین کە پێمان وا بووە لە خۆمان کەمترە. ئەگەر خوێندەوار بوین قسە و پەندەکانی نوسەرانی بێگانەمان هەمیشە بە بەڵگە هێناوەتەوە بۆ ئەوەی ووتەیەکی جوانی نوسەرێك یا زانایەکی کورد رەت بکەینەوە. ئەگەر شۆرشگێر بوین بۆچون و رەوتەکانی شۆرشگێرانی ئەمریکای لاتین و چین و سۆڤیەتمان کردوەتە سەرمەشقی خۆمان، تا دژی رێبەرانی خۆمان راوەستین و ئەگەر رێبەر بوین چاومان لە ئیشارەیەکی بچوکی دوژمنان بووە، تا بە هەڵداوان بە پیریەوە بچین کە چی بۆ نیزك بونەوە لە رێبەرانی دیکەی کورد هەزار شیر و ریو یمان هێناوەتەوە.

بە کورتی ئەو نەخۆشیە یەکتر بە کەم دانان و دوژمن بە زۆر گرتنە بو کە ئەمجاریش بو بە هۆی هەلایسانی شەری برا کوژی. ئەگەر هەر لە هەوەڵەوە رێبەرایەتی. پ.ك.ك. نرخی بدایە بە رێبەرایەتی جولانەوەی کوردستانی باشور، گیروگرفتەکانی ئەو بەشە لە کوردستانی دەرك بکردایە و خۆی بە تەنیا هێزی رێبەر لە هەمو کوردستان نەزانییایە ئەم گیروگرفتە دڵتەزێنە نەدەهاتە پێش. یان ئەگەر رێبەرایەتی جولانەوەی کورد لە باشوری کوردستان (کوردستانی عێراق) هەر لە هەوەڵەوە "پ.ك.ك." ی بە هێند گرتبایە و هەوڵی بدایە ناکۆکیەکان لەگەڵ ئەو هێزە کوردستانیە بە شێوەی سیاسی چارەسەر بکا، هەر لە هەوەڵەوە بەگەلی کوردی راگەیەندبایە کە لەگەڵ ئەو هێزە گیروگرفتی هەیە و ئامادەیە بە شێوەی برایانە چارەسەری بکا، رەنگە مەجبور نە بو بایە لە بەرەبەیانی دەست پێ کردنی قوناغێکی نوێ دا، لە سەرەتای بە دەستەوە گرتنی دەسەلاتی سیاسی لە و بەشە لە کوردستاندا، بە ئاشکاوی شەڕ دژی ئەو هێزە کوردستانیە راگەیەنی و بە بەربلاوی هێرشی بکاتە سەر.

ئەو کات دوژمنی داخ لە دڵی کورد، حکومەتی شۆڤێنیستی تورکیەش هەلی بۆ رێ نەدەکەوت بە درندانەترین شێوە هێرش بکاتە سەر پێشمەرگەکانی کورد لە و بەشەی تری کوردستان و گەمارۆیان بدا. شك لە وەدا نیە کار بە دەستانی تورك کە بۆ قازانجی ئابوری خۆیان و لە پێناوی دەسکەوتی سیاسی خۆیان دا، رێگای هاتووچۆی بازرگانی بۆ کوردستانی رزگار کراو دەدەن، لە ئیستا زۆرتر مەجبور دەبوون ئەو رێگایە ئاوالە کەن.

دەبێ ئەوە بزانین کە چەند هۆیەکی نێو خۆیی و نێو نەتەوەیی بونە هۆی ئازاد بوونی ئەو رێگایە. دەنا دەولەتی تورکیە تا ئێستا بە دەیان جار رای گەیاندووە کە ناتوانێ بوونی دەولەتێکی ناوچەیی لە کوردستانی باشور تەحەمول بکا. سەرۆك وەزیرانی ئەو وەلاتە (دیمێریل) ئێستا چالاك ترین دیپلۆماتی دژی کوردە. رۆژێك لە تاران، رۆژێك لە دیمشق و بێگومان ئەگەر پیویست بێ رۆژێك دەگاتە بەغداش، تا پیلانی لە نێو بردنی ئەو ئازادیە نیسبی یەی لە کوردستانی باشور وەدەست هاتووە دارێژی. بە لە بەر چاو گرتنی ئەو راستیانە، ئایا باشتر نیە کوردیش لە بیری

یەکگرتنی ریزەکانی خۆی دا بێ، هەتا پشت بەستن بە دیپلۆماتی گویا (زیرەکانە) لەگەڵ دوژمنانی بالقوەی خۆی؟.

گومان لەوەدا نییەکە ئاڵ وگۆرەکانی سیاسی نێونەتەوەیی وهەروەها ناسرانی مەسەلەی کورد لەدەرەوە بەشێوەیەکی بەربلاو، دوو زامنی زۆر گرینگن بۆئەوەی کە دوژمنانی کورد نەتوانن بەشێوەی جاران شەری درێژخایەنی ژینوسایدلەدژی گەلی کورد بکەن، ئەگەر بۆخۆمان یەکگرتوو بین، بتوانین لە تەواوی هێزەکانی ناوەوە و دەرەوەمان کەڵك وەرگرین و زۆرتر پشت بە هێزی خۆمان ببەستین، سەردەکەوین. نابێ لەوەدا تۆزقاڵێك گومان ودوودڵیمان هەبێ.

****

وێنەی بەرگی یەکەم دیاری هونەرمەندی نیگارکێش کاك ناسری قازی زادە

خەت خۆشی تیترەکان کاك فەرامەرز ملك پور

کاتێک ڕاوکەر شوێن دەباتە سەرتەماڵ

روون بوونەوەی تیروری دوکتور شەرەفکندی وهاورێیانی
(ووتارێك لەگوڤاری ئالمانی شتێرن)

قەتلی چوار سیاسەتمەداری کورد لە برلین بە تەواوی رۆن و ئاشکرایە کە کاری دەزگای جاسوسی ئێرانە. بەلام دیارە لە بەر تێبینی و بەرژەوەندی ئابوری و سیاسی، حکومەتی ئالمان دەیەوێ وەکوبەردی بن گۆم شورت و گوم بێ و بێدەنگی لێ بکات.

دوو قاتلی بەکرێگیراو کاتی ۲۲/۵۴ دەقیقە لە رەستوران وە زۆر دەکەون و بێوەی زۆری بیرلێ بکەنەوە راستەوخۆ رودەکە ئەو مێزەی کە هەشت ئۆپۆزیسیونی ئێرانی لە دەوری دانیشتبون، یەکێك لە قاتلەکان کە پۆلیوێرەکەی بە سەر نیوەی دەموچاویدا کێشابو، نەراندی و بە فارسی گوتی"دایك قاحبەینە" و دەستی بۆکیفەکەی بردو بەوچەکە ئەوتۆماتیکەی کە دەوێدا شارد بوویەوە دەسرێژی کردنێ. سێکەسیان بەربونەوە و مردن. چوارەمی خویناوی لە سەر عەرزی کەوتبو کە قاتلی دوهەم بە گوللەیەکی تر کوشتی. خاوەنی رەستورانەکە برینداربو بەلام نەمرد.

ئەو هەرەشە گەورەیە کەبوبە رێوەبەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران رۆژی ۱۷ سیپتامبری سالی ۱۹۹۲ لە برلین لە رەستورانی"میکۆنۆس" پیێك هێندار بوو، دوایی هاتنی کۆنگرەی سوسیالیستەکانی ئینترناسیۆنال کە لە پیتەختی ئالمانلە شاری برلین گیرابوو خستەژیر سێبەری خۆی. قوربانیانیئەو هیرشە درندانەیە، نوینەر و بەشدارانی کونگرەی سوسیالیستەکانی ئینترناسیۆنال :

سادقی شەرەفکندی کە پێیان دەگوت دوکتور سەعیدتەمەنی ۵۴ سال سکرتیری گشتی حیزبی دیموکراتی کوردستانیئێران، هومایون ئەردەلان ۴۲ سال بەرپرسی حیزب لە ئالمان، و فەتاحیعەبدولی تەمەنی ۳۱ سال بەرپرسی حیزب لە دەرەوەی ولات بوون. لە گەل نوروللە محەمەد پور (دیهکوردی) کە پێیان دەگوت نوری تەمەنی ۴۶ سال، وەرگێر بوو، بو شەرەفکندی. ئێستی مەترسیئەوە هەیەکە ئەو قەتلە ببێتە قەباحەتێکی زۆر گەورەی سیایی. چونکی نەتیجە و ئاکامی لێکولێنەوەی کومانداوی تایبەتیکە بۆ رون کردنەوەی کارەساتی رەستورانی "میکۆنۆس" لەلایەن پولیسیجینایی ئالمانەوە دیاری کرابون، بەدلی سیاسەتمەداران و پسپورەکانی ئەمنیەتی حکومەتی ئالمان نین. یەکێك لە کاربەدەستە بەرزەکانی وەزارەتی

دادپەروەری ئالمان لەوتوویژیکدا لەگەڵ گوڤاری "شتیرن" دەڵێ: هەر شیوەلیدوانیك بۆبیروورای گشتی لەسەر ئەورووداوەیەدەبیتەهۆی کارەساتیکی گەورەونالەباری سیاسی. بۆیە بیدەنگی لیدەکرێ. دووحەوتو و نیو پاشی ئەورووداوەیە پۆلیسی ئالمان دووکەسی لە قاتلەکان لە ناوچەی "ویتفالن" لە شاری "راینێ" دەسگیرکرد، هێندیك پاشان چوارهەواڵی تری وانیش گیران.

بەپێی راپۆرتی ناوخۆی پولیسی ئالمان کە لەدەست گۆڤاری "شتیرن" دا هەیە قاتلەکان ئەوبەندیانەن کە ئیستاگیراون: "عەباسی رهایل" تەمەنی ٢٥ ساڵ خەلکی لوبنان و هەلاتویکی ئیرانی بە نیوی "شەریف" کە پێی دەلین ئەبو رومان هیشتا نەگیراوە و پولیسی هەر بەدوایەوە. کوماندوی پولیسی ئالمان ویرای "رهایل" یەکیکی تری لۆبنانی بە نیوی "یوسف ئەمین" تەمەنی ٢٥ ساڵە گرتوە، کە لەکاتی رووداوەکەدا لەوێ وەکو کیشکچی راوەستاوە. ئەوانە لەکاتی گرتنیاندا دەهەزارمارك و ٣١٥٠٠ فوند پارەی لۆبنانیان پێبووە. هەروەها "کازم دارابی تەمەنی ٣٢ ساڵە خەلکی ئیران ئەویش گیراوە، کە بەپێی دەربرینی" یوسف ئەمین " ئەو بەریوەبەری کارەساتی رستورانی "میکۆنۆس" بووە. بەریوەبەرانی رون کردنەوەی ئەوکارەساتە بۆیان دەرکەوتووە و رون بۆتەوەکە "کازم دارابی" تا ئەوکاتە کە گیراوە و بەندی کراوە سەرۆکی ئەو تاقمە نیزامیەی ئیسلامیکانی جولانەوەی حیزبوڵلایەکانی ئالمان بەشی برلین بووە کە ئیران ئەوانەی بەریوەبردوە و پارەی داونێ.

بەر لە هەموشتێك بەپێی دەربرینی گرتوەکان کە ئیستی بەندیکراون خیرا دەرکەوتووەکە لە ژیرەوە سەرگوریسی ئەوکارەساتە بە دەست دوو دیپلۆماتی رەسمی ئیران لە ئالمان بووە.

ئەودەست تیوەردان و پیوەندی ئیران بەو جینایەتەوە دەبێ نهێنی بێ ولە ژیر دەرخۆنەدا بمینیتەوە، چونکی لە لایەکەوە بە لەبەر چاوگرتنی پیوەندی ناسکی دیپلۆماسی ئیران و ئالمان کە تازەلە سەررا دەست پی کراوە ولە لایەکی ترەوە پیوەندی ئابوریش لیرە رۆلیکی مەزن دەگیرێ. لە مانگی ١٠ تا ١٢ ی ساڵی ١٩٩٢ کارخانەی "میرسیدیس بینز" ٩٠٠ ترومبیلی گەورەی باری کە هەریەکەی قیمەتی لە سێ سەد هەزارمارك را تا چوارسەد هەزارمارکە داوە بە ئیران. قسەکەری میرسیدیس بینز بە نیوی "ئووێ برۆدبیك" لەوتوویژ لەگەڵ گوڤاری "شتیرن" دا دەڵی: ئەوە پارەیەکی زۆر باشە کەوەدەستمان دەکەوێ. بەلام رەقیبی ئیمە "ئیویکۆماگیروس" لە شاری "ئولم" هێندیکی زیاتر لە ئیمە داونێ. ئاشکرا کردن و بلاوکردنەوەی رەسمی کردەوەکانی جینایەتی دەزگای جاسوسی ئیران لە ئالمان دەتوانێ پیوەندی ئەو دوو ولاتە بە شیوەیەکی ناسك و حەساس بشیوینێ و پێش بە و قازانج و دەسکەوتە گەورەی مامەلەی ترومبیلی باری بگرێ.

رون کردنەوەی کارەساتی رەستورانی "میکۆنۆس" و تاوانبارکردنی ئیران لە لایەن پۆلیسی ئالمانەوە لە بەر ئۆپۆرتونیستی و هەلپەرستی سیاسی بیدەنگی لێ دەکری و بەتوندی دەشاردریتەوە." هانس یورگن فۆر ستیر" قسەکەری دیوانی عالی ئالمان لە شاری "کارلسروهێ" دەڵێ وانیە ئەوانە هەمو قسەی هیچ و پوچن. بەلام دەدانیشی پیدادینێ و دەڵێ کە ئەوکارەساتەی رەستورانی "میکۆنۆس" بە دەستوری ریکخراویك کراوە کە بۆ لە ناو چوونی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران هەوڵ دەدا. ئیتر راستە و خۆ ناڵێ و رونی ناکاتەوە، کام ریکخراوەیە و لە کوێ را ئەو دەستورە وەردەگرێ. هەروەها قسەکەریکی وەزارەتی دادگا لە وتوو ویژ لە گەڵ گوڤاری "شتیرن" دا دەڵێ: وەدواکەوتن و رون کردنەوەی کارەساتی رەستورانی "میکۆنۆس" وەکو هەمو رووداوەیەکی تر زۆر بە وردی و بە پێی رێ و رەسمی یاسا بەریوە دەچێ.

زۆر سەیرە، هەمو لایەنەکانی حکومەتی رەدی دەکەنەوە و دەلین وانیە، بەلام بەریوەبەرانی لیکولینەوەی کارەساتی رەستورانی "میکۆنۆس" زۆر تورەن کە بەردیان دەخەنە سەر ریگەو تورمز دەکرین. کاربەدەستیکی پۆلیسی هەر لە مانگی نوامبر دا کە ئەو کارەساتە روی دابو دەیگوت: هەوڵ دەدەن تەئسیر بخەنە سەر ئیش و کاری لیکولینەوەی ئیمە.

"بیرند شمید باوەر" تەمەن ٥٢ ساڵ وەزیری بەرپرسی کاروباری بارەگای حکومەتی ئالمان رۆژی ٨ ی دیسامبر هەمو لایەنەکانی بەشدار لە لیکولینەوە لە سەر کارەساتی رەستورانی "میکۆنۆس" ی لە

بو لاپەری ٣٢

دیاره شۆڕشگێڕانی نێو جوولانەوە، بەتایبەت حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکان دەبێ هەوڵ بدەن کە ڕیزەکانی خۆیان بپاریزن و پتەوی بکەن، ناکۆکی و دووبەرەکی نێو خۆ لە نێو بەرن و سیاسەتێکی ڕۆژانەی ئوسولی و ئیستراتیژیەکی گونجاو لەگەڵ هەل و مەرجی کوردستان و ئاڵ و گۆڕەکانی نێونەتەوەیی، بۆ داهاتوی کوردستان دیاری بکەن.بەکورتی هێزە شۆڕشگێڕەکان پێویستە ببنە نمونەیەکی باش، پاکو خاوێن و بەوورەو هێز و توانا، تا بتوانن خەباتی کۆمەلانی خەلك هان بدەن، ڕێ نوینی بکەن و ڕێبەری بکەن.

بێ ئەوەی بم هەوێ لایەنە باشەکانی ڕێکخراو و حیزبە سیاسیەکانمان وون بکەم، چونکە بە هەر حاڵ ئەوان پاڵەوانی مەیدانی دژواری خەباتن و جێگای شانازیمانن، بەداخەوە مەجبورم ئەو ڕاستیە بدرکێنم، کە لە حاڵی حازر دا زۆر هەڵەی بەرچاو دەکەن. یەکیك لە و هەڵانە چارەسەر نەکردنی ناکۆکیەکان بە شێوەی سیاسیە. دووەم گوێ نەدانە بە خەباتی دیپلۆماتیك. سێهەم درێژەدانی شێوەی خەباتی کۆن و سوننەتیە. چوارەم بەکەمگرتنی تەبلیغاتە. پێنجەم گوێ نەدان بە تەشکیلاتە. شەشەم چەندڕێبازە نەکردنی خەباتە. حەوتەم هەولی تەواو نەدان بۆ یەکگرتنی ڕیزەکانی کورد لە دەرەوە و لە نێوخۆی وەلاتە. لە هەموشیان دڵتەزێن تر خۆبەکەم زانین و بێگانە بە زۆرگرتنە. ئەو دەردەیە کە دەبێتە هۆی تیرۆر کرانی خەباتگێڕانی وەك دوکتور قاسملو و دوکتور شەرفکەندی و چەندین هەڵکەوتوی دیکە بە شێوەیەکی زۆر ساکار. بە نرخێکی زۆر هەرزان بۆ دوژمن و بە زەرەبەیەکی زۆر گەورە بۆ جوولانەوەی گەلەکەمان. کەهیوادارم ئەوانەی باس کران هەمویان چارەسەر بکرێن، دەنا بە نرخێکی زۆر گران لەسەرنەتەوەکەمان تەواو دەبن. ئەوەی کە جوولانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئێران دەنگ نادا تەوە. بەشێکی خەتای ئەو چەند خاڵە لاوازانەیە کە باسم کرد کەدەگەڕێتەوە سەر خۆمان و بەشێکی هەرە گەورەش پەیوەندی هەیە بە سیاسەتی ئەمڕۆی وەلاتانی ئوروپایی ڕۆژئاوا و ئامریکاوە. ئەوان مەسەلەیەك زەق دەکەنەوە کە قازانجی خۆیانی تێدابێ. وا دیارە لە حاڵی حازر دا زەق کردنەوەی مەسەلەی کورد لە کوردستانی ژێردەسەلاتی ئێران بە قازانجی خۆیان نازانن.

ئاوارە : لە بەرنامە و پێڕەوی زۆربەی حیزب و ڕێکخراوە سیاسیەکانی کوردستان دا، دیموکراسی، ئازادیە دیموکراتیەکان وپلورالیزمی سیاسی گونجاوە. کە چی بەداخەوە زۆرپێ شێل دەکرێ و مافی زۆر ئینسانی تێکۆشەر وە ژێر پێ دەخرێ. بە جورێك کە پاڵ پێوە دەنرێ و لە جوولانەوە دوور دەخرێتەوە. هۆی ئەوکارانە لە چی دا دەبینی ؟

✪ دیموکراسی، ئازادیە دیموکراتیەکان و پلورالیزم، لە تیوری دا جوان و پێشکەوتون. هەربۆیە حیزب و ڕێکخراوەکانیش، ئەوانەی لافی پێشکەوتن خوازی لێ دەدەن لە بەرنامە وپێڕەوەکانیان دا هەڵیان دەگرن. بەلام لە کردەوە دا زۆر زەحمەتن. دەبێ کاریان بۆ بکرێ و بە بەربلاوی لە نێو ڕیزی ڕێکخراوەکان وتەنانەت لە نێو کۆمەلانی خەلکدا بلاو بکرێنەوە و ئاموزشیان لە سەر بدرێ. هەرکام لەو تێرمە سیاسیانە بۆ خۆیان پرۆسەیەکی خەباتن. بۆوێنە ئەوکەسەی خۆی بە دیموکرات بزانێ و بە دڵ قەبولی بێ و بە باشی لێی حاڵی بوبێ دەبێ زۆر جار پێ لە قازانجی شەخسی خۆی بنێ. تەنانەت زۆر جار پێویستە قازانجی ڕێکخراوەیی وەلا بندرێ. بە کورتی دەبێ هەمیشە ویستی زۆربە لە بەرچاوبگیرێ. بوئەوەی هەرکام لەو

زێبازە سیاسیەباشانە، کە زۆر پێویستن بۆگەشەکردن و پێشکەوتنی هەرکۆمەڵێك، بەتەواوی بەڕێوەبچن، دەبێ بۆتەك تەکی ئەو کۆمەڵە ببنە فەرهەنگ. بۆ ریکخراوە سیاسیەکان زۆرتریش پیویستە، ئەگەر کادر و ئەندام و پێشمەرگە و لایەنگری ڕێکخراوێك بەباشی لە دیموکراسی حاڵی نەبن، بەڕێوەبردنی دیموکراسی بۆئەو حیزبە زۆر زەحمەت دەبێ. بۆوێنە ئەگەر سەرلکێکی یەکێك لە ڕێکخراوە سیاسیەکان لە دیموکراسی حاڵی نەبوبێ، زۆر ساکار دەتوانێ ببێتە هۆی پێشێل کردنی ئەو ڕێبازە خاوێنە. جا ئەگەر لە ڕادەی ڕێبەری دائێستاش بەتەواوی دیموکراسی دەرك نەکرابێ، ئیدی ڕۆژ ڕەشی بەبار دێنێ.

ئاوارە: هەروەك ئاگاداری ئێستا لە هەمودنیا، گەلان هەوڵی یەکیەتی دەدەن. تەنانەت لە زۆر جێگا چەندین گەل لە یەك پەیمانی ئابوری و سیاسی دا کۆدەبنەوە، چونکەوایان بە قازانجە. بە بڕوای تو بۆگەلی کوردیش کاتی نەهاتووە کە لە بەرە یەکی نەتەوەیی کوردستانی دا یەك بگرێتەوە؟

✪ مەسەلەی یەکگرتنی گەلی کورد ئەوەتی کورد هەیە و لە کوردستان دەژی زەرورەتە. دیارە ئێستا ئەو زەرورەتە زۆرتریش بەرچاوە و جێگای دەرك کردنە. پێشم وایە هەر کوردێکی دڵسۆز ئەو مەسەلە ڕوون و ئاشکرایە دەزانێ. بە تایبەت ڕێبەرانی کورد. بەڵام هێندیك کۆسپی زۆر گەورە لە سەر ڕێگای ئەو کارەن، کە بە بڕوای من تا ئێستاش ڕێگایەکی باش و ئوسولی بۆ لابردنی ئەو کۆسپانە نەگیراوەتە پێش. تەنانەت دەتوانم بڵێم ڕێبەرەکانمان تائێستا نەیان توانیوە ئەو ڕێگایە بدۆزنەوە، یەکێك لە کۆسپە هەرە گەورەکان دابەش بونی کوردستانە. ئەو دابەش بونە کارێکی وای کردووە کە هەر چواردەوری کوردستان، لە کورد ببێتە دوژمن. زۆر جاریش جوولانەوەی کورد لە یەکێك لە بەشەکانی کوردستان، بە ناچار پەیوەندی هەیە لە گەڵ دوژمنی کورد لە بەشێکی تری کوردستان. ئەو پەیوەندیە تا ئێستا گەورەترین کۆسپی سەر ڕێگای یەکیەتی هێزە کوردستانیەکان بووە. تەنانەت بە داخێکی گرانەوە زۆرجار دوژمن کەڵکی لێ وەرگرتوە و ئاگری ناکۆکی نیوخۆیی پێ خوش کردووە. هەرچەند شتێکی ئاشکرایە کە بۆ ڕێبەرانی جوولانەوە، ئەو ریگایە، ریگای ناچاری یە، لە گەڵ ئەوەش دەکری. بە شێوەیەك پەیوەندی خۆت و دەوڵەتەکانی دەوروبەرت تەنزیم کەی، کە نەتوانن دژی برای خۆت کەڵکت لێ وەرگرن. بۆوێنە سیاسەتێك کە دوکتور قاسملوی شەهید بۆ پەیوەندی لە گەڵ دەوڵەتی عیراق دا ی ڕشتبوو حیزبی دیموکراتی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێران تاکو ئێستاش پەیڕەوی کردووە، سیاسەتێکی ئوسولی باشە دەبێ ئەو ڕاستیە بگوترێ و ئەو شانازیەی دوکتور قاسملو باسی لە سەر بکرێ، کە تا ڕۆژی شەهید بوونی تەنانەت یەكجاریش لە سەر رادیوو تەلەفیزیونی عێراق قسەی نەکرد. یەكجار بە شاخ و باڵی ئەو دەوڵەتەی هەڵ نەگوت و بگرە جارێکیش بروسکەی پیرۆزبایی لێ نەدا. لەهەموی گرنگتر بچوکترین هەنگاوی دژی کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستان هەڵنەهێنایەوە تەنانەت کاتێك عێراق و ئێران شەڕیان لە نێوان پەیدا بوو عێراق هێرشی کردە سەر ئێران. حیزبی دیموکرات لە هیچ جێگایەك شان بە شانی ئەرتەشی عیراق دژی ئێران شەڕی نەکرد هیچ، بەڵکو پێشی ئەوەشی گرت کە عێراق لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەوە بەرەو ئێران هێرش بکا. ئەوەندەی منیش ئاگادار بوم، هەمیشە ئامادە بو لە گەڵ هێزە کوردستانیەکان هاوکاری بکا. دوای ئەویش ئەو ڕیبازە هەر درێژی هەبوەو بوەتە سوننەتێکی باش. ڕێکخراوەکانی دیکەی کوردستانیش کەم و زۆر، هەر نەبێ لە هێندیك قۆناغ دا سیاسەتێکی وایان هەبووە. بۆوێنە

دەتوانین باسی" هێزی پیشتیوان" بکەین. واتە یارمەتی(ی.ن.ك.)، بە جووڵانەوەی کورد- ستانی ژێر دەسەڵاتی ئێران لە سەردەمێك دا. کە وابو دەکرێ بە درێژەی ئیستراتژی سوننەتیشەوە کە بۆ خودموختاری خەبات دەکا، هەوڵ بدرێ بۆ پاراستن و پەرەپێدانی یەکیەتی ریزەکانی گەلی کورد.

مەسەلەیەکی ترکە دەبێ ئیشارەی پێ بکرێ لەم پەیوەندیەدا ئەوەیە، کەبەو ئاڵ و گۆڕەی بە سەر سیاسەتی نێو نەتەوەیی دا هاتووە و بەو نفوزەی مەسەلەی کوردلەساڵەکانی دوایی دا لە نێو بیروڕای گشتی جیهان دا بە دەستی هێناوە، پێم وانیە دوژمنانی کورد وەك جاران بە ساکاری بتوانن، یەك بگرن و هێرشی تواندنەوە بکەنە سەر کوردستان. لەهەموشی گرنگتر پێم وایە هێزی یەکگرتوی هەموگەلی کورد پێکەوە، دەتوانی پێشی تەواوی دوژمنان بگرێ. لانی کەم گەورەترە لە هێزی جووڵانەوەی بەشێکی کوردستان بە هاوکاری داگیرکەری بەشێکیتر.

جگە لەوەش پێم وایە کاتی ئەوە هاتووە بە دۆست و دوژمن رابگەیەنین کە یەك نەتەوەیین و یەکترمان خۆش دەوێ و یەك ڕابردوو و ویستمان هەیە. دەبێ بە ئاشکرا بڵێین کە ئەگەر داوای جیابونەوەش بکەین حەقی خۆمانە. ئێستا کە خودموختاری، فیدرالی یا هەر شێوەیەکی تر لە مافی دیاری کردنی چارەنوسمان دەوێ، ئەوەش هەڵبژاردنێکی خۆمانە و بە تاکتیك نییە، پێمان خۆشە لەگەڵ ئەوگەلانەی نیزیکن و تێکەڵاوی مێژوییمان هەیە پێکەوە برایانە بژین.

ئاوارە: بیرورات لە سەر تیروریزم بە گشتی و تیرۆری رێبەرانی حیزبی دیموکرات بە گشتی چییە؟

✪ بە گشتی دژی تیرۆرم لە هەر شکلێك دا. پێم وایە نائینسانانەترین و نامەردانەترین شێوەی بەرەو روو بون لەگەڵ موخالیفانە. شکیشم لەوەدا نیە کە رێبەرانی حیزبی دیموکرات و رێکخراوە سیاسیەکانی دیکە هەمویان بە دەستی تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی جێبەجێ کراوە. چونکە تیرۆر بووەتە سیاسەتی رەسمی ئەو ریژیمە و جگە لەوەش بۆ کاربەدەستانی ئێران هەر لە مێژوو دا نامەردانە جوڵانەوە لەگەڵ موخالیفان بووەتە سوننەت. بیر لە شێوەی شەهیدکرانی سمکۆ، پێشەوا، دوکتور قاسملو و دوکتور سەعید و زۆری تر لە تیکۆشەران بکەوە، بۆخۆی بەڵگەی ئەو راستییەیە.

بەلام لە سەریەك رێبەرانی کوردیش بێ خەتانین. جگە لەوەی زۆر کەم تەرخەمن، دوژمنیش بە کەم دەگرن. خۆیان و نەخشی خۆیان لە بەرچاو نییە و ریز بۆ ئەو پلە و پایەی پێی گەیشتون دانانێن. دەنا کاتێك سوردەزانن حکومەتی ئێران ئەو شێوە نامەردانەیەی بو بەربەرەکانی لەگەڵ ئوپوزیسیون بە گشتی و جوڵانەوەی کورد بە تایبەتی هەڵبژاردووە، بۆ دەبێ وورییای ئەمنییەتی خۆیان نەبن.

ئاوارە: ئاڵ وگۆڕەکانی نێونەتەوەیی چەند ساڵی رابردوو، چ دەسکەوتێکی سیاسی بو نەتەوەی کورد هەبووە؟

✪ هەر ئاڵ وگۆڕێك لە سیاسەتی نێونەتەوەیی دا، هەم دەتوانێ بە قازانج بێ هەم بە زیان. بە قازانجە ئەگەر شێوەی خەباتی خۆت لەگەڵ ئەو ئاڵ وگۆڕانە تەنزیم کەی و بتوانی لەو ئیمکاناتە تازانەی ئەو ئاڵ وگۆڕانە کەڵك وەرگری. بە زیانە ئەگەر هەر بە شێوەی کون تێ بکۆشی و نە توانی خۆت لەگەڵ هەڵ و مەرجی تازە ریك خەی. بۆ وێنە ئێستا باشتر دەتوانرێ لە کاری دیپلۆماتیك و تەبلیغاتی کەڵك وەرگیرێ. بیروڕای گشتی زۆرتر لە مەسەلەی کورد ئاگادار بووە

یارمەتی ئینسانی زیاتر دەتوانرێ کۆبکرێتەوە و . . . بەلاّم رەنگە ئەگەر وەك جاران تەنیا پشت بە پێشمەرگایەتی و شەری چەکداری ببەستی، هەلّ ومەرجی تازە بە زیان بێ. چونکە جاران دەتوانرا لە ناکۆکی نێوان هێزە گەورەکان بە قازانجی پاراستنی جولاّنەوەی چەکداری کەلّك وەرگری . چونکە ئەو دەولّەتانەی کورد لەگەلّیان لە کێشەدابو ، مەجبوربون لایەنی یەکێك لە هێزە گەورەکیان بگرن و ئەوکات راستە وخۆ لە بەرامبەر لایەنەکەی دیکە راوەستابون ئێستا دنیا وانەماوە. لەگەلّ هێزی چەکدار ، دیپلۆماسی زۆر بەهێزیشی پێویستە. هەروەها خەباتی بە کۆمەلّی سەرشەقامەکان ، چ لە کوردستان و چ لە دەرەوە ، نەخشی زۆر گەورەی دەتوانێ هەبێ.

ئاوارە: تەزەرت لە سەر شەری نێوان حکومەتی کوردستانی ئازاد و پ.ك.ك. چییە؟

- دژی هەرجۆرە شەرێکی براکوژیم، بە هەر بەهانەیەکەوە بێ.

ئاوارە: خود موختاری یا سەربەخۆیی؟

باشترین دروشم بە بروای من داوای مافی دیاری کردنی چارە نووسە. چونکە مانای ئەو دروشمە ئەوەیەکە گەلی کورد لە هەلّبژاردنێکی، ئازاد ، گشتی و نهێنیدا رەئی خۆی دەدا بەو شێوە مافەی کەدەی هەوێ. زۆر بەجێیە خەبات بکرێ بۆ ئەوەی ئێمکانی هەلّبژاردنی ئەوتۆ بۆ کورد پێك بێ کە لەوێ دا رەئی خۆی لە سەر خود موختاری ، فیدرالی، یا سەربەخۆیی بدا . هەرکامیان زۆربەی هێنایەوە دەبێتە ئەو مافی دیاری کردنی چارە نوسەی کە کوردویستویەتی و دەبێ بەرێوە بچێ. کەوابو ئەگەر نەزەری منت دەوێ ، هەلّبژاردنێکی ئازاد.

ئاوارە: چ پێش بینی یەك بۆ وەزعی کوردستانی باشور (کوردستانی عێراق) دەکەی؟

- تازە گەرانەوەی دەسەلاّتی ریژیمی عێراق بە شێوەی پێشو ئێمکانی نییە. یا دەبی دەولّەتی عێراق، "هەرکەس لە سەر کاربێ فەرق ناکا" لەگەلّ کورد رێك کەوێ، ئەگەر بیهەوێ کوردستان لەگەلّ عێراق بمێنێ. یا کورد رێگای خۆی گرتوە و هەتا سەر دەی برێ. ئەگەر چەند سالّی پێ بچێ تازە کورد بە سەربەخۆیی نەبێ رازی نابێ. کەوابو بە قازانجی دەولّەتی عێراقە کە هەرچی زووتر مافە رەواکانی گەلی کورد بە رەسمی بناسێ. ئەوەی گەلی کورد لە عێراق بە گشتی داوای دەکا بیدا .

ئاوارە: چ داهاتویەك بۆ نەتەوەی کورد پێش بینی دەکەی؟

- درەنگ یا زوو رزگار دەبێ و دەبێتە یەکێك لە نەتەوە پێشکەوتوەکانی دنیا . درەنگ وزوویی بەوە بەستراوەتەوە کە گەلی کورد زووتر بە تێکرایی، سوور بێ لە سەر داوای مافە رەواکانی. ئەگەر رزگاریش بێ شکم لەوەدا نییە کە دەبێتە نەتەوەیەکی پێشکەوتو ، چونکە هەم کوردستان وەلاّتێکی دەولّەمەندە، هەم کورد ئەوەندە لێهاتویی هەیە.

ئاوارە: نەزەرت لە سەر گۆڤاری ئاوارە، تاکوێ هاتووە؟

- لە چاو ئێمکانی کەم و ساوایی یەوە، گۆڤاری ئاوارە زۆر چوەتە پێش و خەریکە جێگای خۆی لە نێو کوردەکانی دەرەوەی ولاّت دا بکاتەوە. بە داخەوە تا ئێستاش زۆر کەم یارمەتی ماددی و مەعنەوی دەکرێ. بۆ ئەوەی بە راستی ببێتە گۆڤارێکی باش دەبێ کوردەکان لە هەر وەلاّتێك بن ، بە نوسین و بە یارمەتی ماددی، فریای کەون.

بو لاپەری ٣٢

خوینەری بەریز، ئەم ووتارەی خوارەوە لە ژمارە ۶ی گوڤاری ۲۶ی سەرماوەز سەر بە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران ریبەرایەتی شورشگیر وەرگیراوە. تەنیا هۆی بلاوکردنەوەی ئەم ووتارە پر نیوەرۆك بوون و پیویستبوونی ئەم جورە بابەتانەیە. هیواداریـن نوسەری ووتارلیمان رازی بی کە بە بێ ئیزن بلاومان کردوەتەوە، چونکە دەستمان ویرا نەگەیشت. هەروەها بە هیوایـن جیی رەزامەندی خوینەران بی.
"ئاواره"

پێدا چوونەوەیەکی کورت بە سەر شێعر و ئەدەبیاتی کوردیدا

نوسینی: هاشمی کەریمی

پیش ئەوەی دەست بە نوسینی ئەسلی وتار بکەین، پێویستە ئەوە بلێین کە ئەم وتارە لە بەرچۆنیەتیی گونجایشی "۲۶ی سەرماوەز" تەنیا پێدا چوونەوەیەکی کورت و سەرپێییە بە شیعر و ئەدەبیاتی کوردی دا، ئەگینا ئەگەر بمان ویستبایە ئەم باسە بە درێژی بنوسین، دبوایە زور مەبەستی دیکەمان لەو بابەتەوە بگونجاندبایە و دەبوایە لە سەر شێعری شاعیران و چیرۆك و رۆماتی نووسەران بمان کۆلیبایەوە، دەبێ ئەوەش بلێین ئەو شاعیرانەی بە کورتی باسمان کردوون حەقی خویانمان نەداونەتێ وحەق ئەوەش بوو لە ژیان و شوێنەواری هینێدێکی دیکە شاعیر و چیروکنووس ئەگەر بە کورتیش بوایە، بدواینایە. بۆیە ئەم وتارە حەقی مەتلەب بەو جۆرەی پێویستە ئەدا ناکا.

بە پێی قاعیدەی زانستی، شێعر و ئەدەبیاتی هەرگەلێك پێوەندی یەکی نەپچراوەی بە پێشکەوتنی ئەو گەلە لە بوارەکانی ئابووری و کۆمەلایەتی و فەرهەنگی و زانستییەوە هەیە، پێ بە پێی پێشکەوتنی عیلم و زانست لە وەلاتانی پێشکەوتووی جیهان زمانی ئەو گەلانەش دەولەمەنتر بووە و لە ئەنجامدا تەئسیری راستەوخۆی لە سەر شێعر و ئەدەبیاتی ئەو گەلانە داناوە.

دیارە ئەو قاعیدە موتلەق نیە و جاری وا هەیە ژێردەستەبی و چەوساوەبی خۆی لە خۆی دا هێندیك لە گەلانی هان داوە کە بەربەرەکانی لەگەل زولم و ستەم زمانی نەتەوایەتیی خۆیان ببووژێننەوە و لە ئەنجام دا شاکاری ئەدەبیی پێك بێنن. هەر بۆیە لە مێژوودا رێ کەوتووە کە دیاردەی ئیستسنایی لە شێعر و ئەدەبیاتی گەلان دا پەیدا بووە کە لەگەل ئەو قاعیدەی سەرەوەیەکیان نەگرتۆتەوە.

گەلی کورد لە قۆناغێکی دواکەوتووی ئابووری و فەرهەنگی و زانستیدا ژیاوە و جگە لەوەش ژێرچەپۆکەیی و بەشبەشکراویی ئەو گەلە لە سەرانسەری مێژوودا و نەبوونی قەوارەیەکی سەربەخۆی نەتەوەیی هەلی لە باری بۆ دەولەمەند کردنی زمانەکەی بۆ پێك نەهاتووە و لە ئەنجام دا شێعر و ئەدەبیاتی کوردی تا رادەیەك لە شێعرو ئەدەبیاتی گەلانی پێشکەوتوو، دواکەوتووە، ئەدەبیاتی کوردی نە تەنیا نەی توانیوە بگاتە رادەی ئەدەبیاتی فەرانسەیی و رووسی و ئینگلیزی و ئەلمانی و ئیتالیایی و یۆنانی، بەلکوو نەگەیشتوتە رادەی ئەدەبیاتی دراوسێکانی وەکوو ئەدەبیاتی فارسی و عەرەبی و تورکییش، (هەرچەند شاعیران و ئەدیبانی کورد خزمەتی گەورەیان بە زمانی دراوسێی خۆیان کرد وە.) لەگەل ئەوەش کاتێ بەوردی شێعر و ئەدەبیاتی کوردی هەل دەسەنگێنین، دەبینین ئەدەبی کورد لە نێو دەریای بێ پایانی ئەدەبی رۆژهەلات دا گەوهەری وای پێشکەش بە ئەدەبی جیهانی کردوە کە شان لە شانی شاعیر و ئەدیبە گەورەکانی دراوسێ دەدەن و بە راستی لەو دواکەوتوویی یەی فەرهەنگیی گەلی کورد دا وەك ئیستسنایەکی مێژوویی دێنە بەرچاو، کەسانی وەکو خانی و نالی و مەولەوی گۆران و برایم ئەحمد (بلە)، عەرەبی شەمۆ و شێرکۆ بێ کەس لەو بلیمەتانەن کە لەو قاعیدەی سەرەوەکە باسمان کرد جیاواز و ئیستسنان.

پیش ئەوەی بچینە سەر ئەسلی باسەکە، پێویستە ئەوەش بلێین کەلە هەموو بەشەکانی کوردستان دا کوردستانی عێراق لە دەولەمەندکردن و گەشەپێدانی شێعر و ئەدەبیاتی کوردی دا نەخشی

گرینگتری بەئەستۆوە بووە. ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆ، یەکەم پەیدا بوونی ئەمارەتی بابان لەناوچەی سلێمانی ودەربڕینی هەستی نەتەوایەتی لە لایەن هێندێك لە پاشایانی بابان و لە ئەنجام دا حەزکردنی ئەو پاشایانە بە گەشەسەندنی شێعر وئەدەبیاتی کوردی. دووهەم لە ژێر تەئسیری ئەمارەتی بابان دا پەیدا بوونی شاعیران وئەدیبان وزانایایی گەورەلەومەلبەندە کە یان خزمەتی زمانەکەی خۆیان کردوە وەکوو سێ کوچکەی بابان (نالی، سالم وکوردی) یان خزمەتی زمانی عەرەبی و ئێحیانەن زمانی فارسییان کردوە، سێهەم هۆ، سەرهەڵدانی جووڵانەوەی کوردەکانە بە سەرۆکایەتیی شێخ مەحموودی حەفید لە ناوچەی سلێمانی وپەیدا بوونی چەند گۆڤار و رۆژنامە لە سلێمانی وچەند شارێکی دیکەی کوردستانی عێراق، چوارەم بڕیاری دەوڵەتی بریتانیا بوو کە لە سەر راسپێریی پەیمانی سێڤەر لە کوردستانی عێراق دا دەبی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی بە زمانی زگماکی بێ.

هەرچەند شێعرو ئەدەبیاتی رۆژهەڵات بە گشتی و شێعر وئەدەبیاتی کوردی بە تایبەتی هێندیك جیاوازیی لە چوارچێوەی شێعر وئەدەبیاتی رۆژئاوا هەیە، بەڵام تا رادەیەکیش دەکرێ بیخەینە ئەو چوارچێوەو بە پێی ئەدەبیاتی رۆژئاوا هەڵی سەنگێنین.

بۆ روون بوونەوەی باشتری مەبەست لە پێش دا بۆچوونی عەلائەددین سجادی لە (مێژووی ئەدەبیاتی کوردی دا) دەخەینە بەرچاو ودوای ئەوەش بۆچوونی خۆمان لەو بارەوە دەردە بڕین.

عەلائەددین سجادی لە (مێژووی ئەدەبی کوردی) لاپەرێ ١٢٤ دا دەڵی:

" ئینکار ناکرێ کە ئەدەبی پەخشان لەسە دەورێکی کۆنەوە لە ناو کورددا هەبووە، بانەش نووسرابێتەوە دەماودەم هەر گێڕاویانەتەوە، ئەمەش کە ئەی لێین وەنەبێ ئەدەبی چیرۆکی یا پەندی پێشینیان بێت، چونکە چیرۆك داستانێکی مەیلە و ئەفسانەیە، ئەگونجێ بناعەیەکی هەر نەبوو بێت و دەست هەڵبەست بێ، پەندی پێشینیانیش ریزە ئامۆژگاری یەکی کورت کورتن کە هیچیان بیست وشە پڕ ناکەنەوە، بەلام ئەدەبی پەخشانە شتێکی واقیعییە، هەم مەعناکەی بەرزە و هەم وشەکانی جوانە. "

دوایی لە لاپەرە ١٢٩ دا دەلی:

" لە دەورەی دووهەم و سێهەم دا ئەدەبی شێعری هاتە پێشەوە، لەبن دەست ئەمەوە، ئەدەبی پەخشانەکەش لە دەوری سێهەمدا زیاتر باوی سەند وکەوتە ناوەوە، هەتا دەورەی یەکەم بوو، ئەدەبی پەخشان وەکوو ئەفسانەی لێ هاتبوو، لەم دوو دەورەدا بەتایبەتی دەورەی سێهەم لەو ئەفسانەوە بوو بە رۆژنامە. "

هەروەها لە لاپەرە ١٣٩ و ١٤٠ دا دەڵێ:

" هەر لە دەورەی سێهەمدا دیسان لەوانە بووێژەکان بوون بە سێ بەشەوە، بەشێکیان ئیجگار خۆی بە وشەوە ماندوو کردوە، بۆ ئەوە بە دەنگی زەنگی وشەکانی گوێی بزرینگێنێتەوە، ئەم بەشەیان کە (نالی) یەکێکە لە وان، گویا گەراوەتەوە بۆ سەدەی هەڤدە هەم بۆ (شامپانیا) لە فەرانسە بۆ لای (لافونیتن) ی شاعیر، یا رەنگەئەو هاتبیتە (خاك وخوڵ) بۆ لای نالی. بەشێکیان هەموو ئامانجێکیان دەربڕینی مەعنا بووە و هەموو کۆششێکیان خستۆتە سەر مەعنا، شاعیرەبەرزەکەی کورد مەولەوی لەمانەیە، تو بلێیت گەڕابێتەوە بو سەدەی هەژدە هەم بۆ لای (ڤولیتر) شاعیری بەرزی پاریس یا ڤولیتر هاتووە بۆتاوەگۆز بۆ لای مەولەوی، بەشێکی تریشیان خەریکی رۆحی ئاژاوە و پەلاماردانی پیاوەکانی مزگەوت بوون یەکێك لەم بەشە (بێکەس فایق) نابێ ئەمیش گەڕابیتەوە بۆ سەدەی هەژدە هەم بۆ لای (رۆبێرت بیرنز) شاعیری (سکاتلند) لە ئەبەر، یا خو ئەو هاتووە بۆ لای بێکەس لە سلێمانی لە گوێژە".

بە بۆچوونی من ئەو هەڵسەنگاندنە

ئەگەر لە پاراگرافی یەکەم و دووهەم دا ڕاست بێ، لە پاراگرافی سێهەم دا تەنیا لایەنێکی شێعریی ئەو سێ شاعیرەی گرتووە و لە باری گشتییەوە مەسەلەکەی هەڵنەسەنگاندووە·

بە بۆچوونی من شێعر و ئەدەبیاتی کوردی لە یەکەم دا بەش کردن دا دەبێتە دوو بەش· یەکەم، ئەدەبیاتی فۆلکلۆری· دووهەم، ئەدەبیاتی نووسراوە· لە بەر ئەوەی مەبەستی ئێمە لێرە دا ئەدەبیاتی نووسراوەیە، پێمان باشە نەزەرێکی کورتی رۆژهەڵات ناسانی کورد ناس لە سەر ئەدەبیاتی فۆلکلۆری بخەینە بەرچاو و بە درێژی باس کردن لە سەر ئەو مەسەلە گرینگە بهێڵینەوە بۆ خاوەن نەزەران·

واسیلی نیکیتین لە کتێبی (کورد و کوردستان) دا وەرگێڕاوی فارسی لاپەڕە ٣٠١ و ٣٠٢ دا لە سەر ئەدەبیاتی فۆلکلۆری کوردی ئاوا دەنووسێ:

" بە وتەی (ئابوویان لێکۆڵەرەوە و نووسەری ئەرمەنی، شێعرەکانی زمانی خەڵکی ئاسایی (عامیانە) کورد سەرکەوتنی سەیریان وەدەست هێناوە و گەیشتوونەتە پلەی تەواو پێ گەیشتوو، هەر بە وتەی ئەم نووسەرە، کوردەکان هەموو بە ژن و پیاوەوە لە کاتی لە دایك بوونەوە لە خۆوە شاعیرن "·

هەروەها نیکیتین دەڵێ:

"گەڕیدەکان و لێکۆڵەرەوانی زانا بە تێکڕا هاتوونە سەر ئەو باوەڕە کە پلەی پێگەیشتوویی لە سەرەوە بوونی گۆرانییەکانی کوردی دەگەڕێتەوە سەر مەزنایەتیی فەردی و قارەمانیی ئەمگەلە· بە باوەڕی من دەوڵەمەند بوونی شێعری سەر زمانی خەڵکی ئاسایی (عامیانە) کوردی پێوەندی زۆر نزیکی بە لە سەرەوە بوونی کوردانەوە هەیە لە چاو دراوسێکانی واتە تورکە موسوڵمانەکان و ئەرمەنییە مەسیحییەکان، ئەو گەلانە لە بنەڕەت دا بە داب و نەریتی مەزهەبی گەلیی کۆنی خۆیان خەیانەتیان کرد، لە حاڵێکدا کوردەکان وەکوو ئێرانییەکان لەگەڵ ئەوەی بە پارێزگاری لە زمانی خۆیان وەکوو کورد ماونەوە، لە داب و نەریتە مەزهەبییە گەلییەکانی خۆیانیش، تەنانەت ئەو کاتەی کە موسوڵمان بوون نەپچڕانەوە"·

ئێستا کە بە کورتی لە زمانی زانایانی بێگانەوە لە سەر ئەدەبیاتی فۆلکلۆریی کوردی دواین، پێویستە بێینە سەر ئەدەبیاتی نووسراوە. بە بۆچوونی من پەخشانی کوردی دوو جۆرە، یەکەم داستان و ئەفسانە و حیکایەتی کۆن، دووهەم چیرۆکی هونەریی کوردی· چیرۆکی هونەریی کوردییش دەبێتە دوو دەورە، ڕۆمانتیك و ریئالیزم·

پێش لێکۆڵینەوە لە شێعر و ئەدەبیات پێویستە ئەوە بڵێین هەرچەند کاری هێندی نووسەر و لێکۆڵەرەوە ناچێتە چوارچێوەی شێعر و ئەدەبیاتی رووتەوە، بەڵام لە بەر خزمەتێك کە بە زمان و ئەدەبی کوردی یان کردوە، پێویستە لەم وتارە دا بۆ ڕێزگرتن لەو بەڕێزانە ناویان هەبێ، ئەوانەش بریتین لە: ئەمین زەکی بەگ، جلادت بەدرخان، توفیق وەهبی، شێخ محمدی مەردووخ، حسێنی حوزنی موکریانی، شێخ محمدی خاڵ، مەلا عبدالکریمی مدرس، ڕەفیق حیلمی، قەناتی کوردۆ، ساڵح قەفتان، ئیسماعیل حەقی شاوەیس، عەلائەددین سجادی و عبدالواحد نووری و لەو دواییانەش دا دوکتور عزالدین مستەفا، دوکتور کەماڵ مەزهەر، دوکتور کەماڵ فواد، مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی، مەسعوود محمد، هەژار موکریانی، حەمەی مەلا کەریم، چرکس باکایف، جاسمی جەلیل، جەلیلی جەلیل، شوکور مستەفا، جەمال نەبەز، ئەورەحمانی حاجی مارف، عەزیز گەردی، عەزیز شەمزینی، دوکتور ئیحسان فواد، کەماڵ جەلال غەریب، کەریم شارەزا و بورهان قانیع·

پەخشان لە زمانی کوردی دا سێ دەورەی هەیە، یەکەم دەورەی سەرەتایی، دووهەم دەوەری نوێ کردنەوە یان ڕۆمانتیك، سێهەم دەورەی ڕێئالیستی یان واقیعی·

پەخشانی دەورەی یەکەمی کوردی (فۆلکلۆر) ئەوەی بە دەست ئێمە گەیشتووە، زۆرکەمن و ئەوەی هەیە زیاتر لە قالب و چوارچێوەی بەیت و حیکایەت و داستان دایە کە دەم بە دەم هاتوون و گەیشتوونە ئەم قۆناغە و هێندێك لەوانە بە هیممەتی ئەدیب و فۆلکۆر نووسان هاتوونە تە سەر کاغەز، (لەو نێوەدا دەبێ ئیشارەیەك بە محمد تۆفیق وردی بکرێ کە زەحمەتی زۆری لەو بارەوە کێشاوە) بەلام زۆربەی ئەوانە هەر لە سەر زمانی خەلکن و تا ئێستا بە شێوەی نووسراوە دەر نەهاتوون • پەخشانی کۆنی کوردی پتر باسی ئەوین و ئازایەتی و عیرفان دەکەن و هێندێکیش مەسائیلی کۆمەلایەتییان پێوە دیارە، لە نێو ئەو بەیتانەدا کە باو و بە ناوبانگن ، شتی زۆر جوان و ناسکیان تیدایە کە بەراستی کۆن نابن و وەکوو " ئیلیاد و ئۆدیسەی هۆمێری یونانی" کە تێپەربوونی زەمان کۆنی نەکردوون و ئێستاش لە شاکارەکانی ئەدەبیی جیهان دەژمێردرێن، ئەو بەیتانەش تێپەربوونی زەمان وهاتنەگۆری ئەدەبی تازە کۆنیان ناکا ، هەرچەند هەول و تەقەللا لە رێگەی کۆکردنەوەی ئەو پەخشانە کوردییانە زۆرە، بەلام ئێستاش پێویستە هەولی پتریتان بۆ بدرێ ، بۆ ئەوەی رۆلەی کورد لە ژیانی باوك و باپیرانی خۆیان باشتر شارەزا بن •

دەورەی دووهەم بریتییە لە نوێ کردنەوەی چیرۆك و پەخشانی کوردی کە دەتوانین بەچیرۆکی هونەریی کوردیان ناو بەرین • ئەو شێوە چیرۆك نووسییە پاش تەواو بوونی شەری یەکەمی جیهانی لە کوردستان سەری هەلدا ، ئەوانە مەبەستەکەیان یان لە بەیت و چیرۆکی کۆنی کوردی وەرگرتووە و بەرگی نوێیان بە بەردا کردوە، ویان نووسەرانیان خۆیان خولقاندوویانن ، دیارە شێوەی رۆمانتیکی بە چیرۆکی ئەودەورەوە دیارە، لە نێو ئەو چیر ۆك نوسانە دەتوانین ناوی جمیل صائب (١٨٨٧ـ ١٩٥١) ئەحمد مختار (١٨٩٦ ـ ١٩٣٥) پیرەمێرد (١٨٦٧ ـ ١٩٥٠) و محمد علی کوردی بهێنین •

دوای ئەوانە دەبێ ئیشارەیەك بەو نووسەرانە بکەین کە بە تەئسیر وەرگرتن لە ئەدەبیاتی رۆژئاوا روویان کردە چیرۆك نووسین و نووسراوەکانیان شەقلی تازەکردنەوەی رێئالیستی و ئێحیانەن رێئالیزمی سۆسیالیستییان پێوە دیارە، ئەوانەلەو بوارەدا خزمەتی بەرچاویان بە ئەدەبی کوردی کردوە، هەرچەند تا ئێستا نووسەری وایان تێدا هەل نەکەوتووە کە شان لە شانی نووسەرە گەورەکانی رۆژئاوا بدا ، بەلام بە نیسبەت تازەبوونی ئەو شێوە ئەدەبە لە نێو کورددا ، کاری ئەو نووسەرانە جێی رێز و بەرچاوە•

لە پێش دا دەبێ ئیشارەیەك بەچیرۆك نووسین لە گۆڤاری گەلاوێژدا بکەین ، کە سێ نووسەری بە ناوبانگی ئەو گۆڤارە ئیبراهیم ـ ئەحمد (بله) و شاکر فەتاح وعەلائەددین سجادین، ئەوە جگە لە چەندین نووسەری دیکە کە بەرهەمیان کەمترە• ئیبراهیم ئەحمد (بله) سەردەستەی ئەو نووسەرانەیە کە سەبکی رێئالیسمیان ئێحیانەن رێئالیزمی سۆسیالیستی لە چیرۆکی کوردی دا هێنایە گۆرێ ولە باری فۆرمیشەوە گۆرانی بە سەر چیرۆك دا هێنا• ئیبراهیم ئەحمد لە چیرۆك نووسین دا هەر ئەو دەورە دەبینێ کە گۆران لە شێعری کوردی دا بینیوی یە، دیارە دەبێ ئەوەش بلێین کە شۆرشی ئۆکتۆبری رووسیە و پەیدا بوونی ئەدەبی رێئالیزمی سۆسیا ـ لیستی بە دەستی توانانی ماکسیم گۆرکی و چەندین نووسەری دیکەی یەکیەتی سۆڤیەت لە سەر چیرۆکی تازەی کوردی بێ تەئسیر نەبووە• چیرۆك نووسەکانی " دەنگی گیتیی تازە" ئەوانەی زیاتر دەوریان بینیوە و چیرۆکیان زیاتر بلاو کردۆتەوە، ئەو نووسەرانەن : حسین حوزنی موکریانی ، دلسوز (کە روون نیە ناوی موستەعاری چ نووسەرێکە) ئیحسان مستەفا ، فایق زێوەر (کە تەنیا چیرۆکیکی بلاو کردۆتەوە، بەلام لایەنی هونەریی ئەو چیروکە بە هێزە) عەرەبی شەمۆ لەو نووسەرە بەرزانەیە کە بە شێوەی کرمانجیی نووسیوە

و جێگەیەکی گرینگی لە ئەدەبی کوردی دا بۆخۆی تەرخان کردوە، کە دیارە ناوبرا و راستە و خۆ لە ژێر تەئسیری ئەدەبی ریئالیزمی سوسیالیستی دایە٠ دوا ئەو نووسەرانەی سەرەوە حەسەن قزڵجی، محمد مەولوود "مەم"، محرم محمد ئەمین محمد مەحموود قودسی، جەماڵ بابان، مەعرووف بەرزنجی، مەحموود ئەحمد ئازاد، مستەفا ساڵح کەریم، عبدالله میٚدیا، دوکتور رەحیمی سەیفی قازی، حسین عارف، محمد موکری، کامران موکری، رەئوف بێگەرد، شێرزاد حەسەن کاکە مەمبوتانی، ا٠ب٠ هەوری، دوکتور کاوس قەفتان، دوکتور مارف خەزنەدار، ئەمینی میرزا کەریم، محمد رەسووڵ هاوار، ئەحمد محمد ئیسماعیل، عوسمان عوزیری، حەمە رەشید فەتاح، عبدالکریم شێخانی، عبدالله سراج، وگەلێك نووسەری نوێ لەو نووسەرە باشانەن کە چیرۆکی نوێی و بەکەڵکیان پێشکەشی ئەدەبی گەلەکەیان کردوە٠ *

ئێستا کە باسی ئەدەبی رێئالیستی و رێئالیزمی سۆسیالیستی لە چیرۆك دا کرا، وا باشە بۆ چوونی دوکتور عزالدین مستەفا سەبارەت بەم مەسەلەیە لە سەر چیرۆك و شێعر بخەینە بەرچاو٠ ناوبراو لە (ریئالیزم لە ئەدەبی کوردی دا) لاپەرە ٢١٨ دەڵی: ئەم ئەدەبە رێئالیزمییە یەکەم جار بە شێوەی رەخنەگری سەری هەڵ دا کە رەخنەی لە لایەنەکانی دواکەوتوویی ژیانی گەلی کورد دەگرت و بە نیازی هاندانی گەڵ بۆ نەهێشتنیان تیرو توانجی بۆ دەهاویشتن٠ پیرەمیرد و ئەحمد موختار جاف (مەبەستی شێعرەکانیەتی) و زێوەر و مفتی و بێکەس و شاکر فەتاح نوێنەری گەورەی ئەو رێبازە بوون٠ئیبراهیم ئەحمد وکامەران و عەلائەددین سجادی، پەرەیان پێ داوەو مەبەستەکانی ئەو رێبازەیان لە مەبەستی قوتابخانەی رێئالیزمی سۆسیالیستی نزیك کردوتەوە٠ سەلام و هەژار و جگەرخوێن لە ئامانجی شێعرەکانیان دا ئەلقەی بە یەك گەیاندن بوون لە نێوانی رێئالیزمی رەخنەگری و رێئالیزمی سۆسیالیستی دا بەلام رەگ و ریشەی رێئالیزمی سۆسیالیستی لە گەڵ بڵاوبوونەوەی بیروباوەڕی پێشکەوتنخوازیی شۆڕشگێڕی زانستیدا لە کوردستانی عێراق دا بە تایبەتی لە رۆژانی شەڕی گیتی دووهەم و دواییدا، کەوتە نەش ونماکردن نووسینەکانی عبدالواحد نووری (ع٠ و٠ نووری) ـــ (١٩٠٤ـ١٩٤٤) کە بە ئەدیبێکی سیاسیدا دەنرێ، باشترین سەرەتا بوو بۆ ئەدەبی رێئالیزمی سۆسیالیستی٠ دڵزار و دیلان وهەردی، لە دەوری یەکەمی شێعریدا و ع٠ح٠ب٠ و قەدری جان و معروف بەرزنجی و چەندانێکی تر، بە دوای ئەم رێبازەدا رۆیشتن٠ ئینجا بەرەو پێشەوە چوونی ناوەرۆکی شێعری لای گۆران وگواستنەوەی وردە وردە بۆ ریزی رێئالیزمی سۆسیالیستی بە ناوەرۆك و بە شێوەی نوێیش، بوو بە پێشەنگی قوتابخانەکە و بەرزترین لوتکەی پێگەیشتن و پەرەسەندنی!!

ئەدەبی منداڵانیش بە پەخشان و شێعرەوە لە نێو ئەدەبی کوردی دا شتێکی رۆژتازەیە، لە گەڵ ئەوەشتا رادەیەك بە هیممەتی ئەو شاعیر ونووسەرانە، عمر عبدالرحیم، کاکەی فەللاح، ع٠ع شەونم، فەرەیدوون عەلی ئەمین، شوکر مستەفا، طاهر صالح، لەتیف هەڵمەت، جەزا عەلی ئەمین، دایکی سۆلاف، جەماڵ نووری، رەمزی قەزار کوردستانی موکریانی، نژاد ئەحمد شەوقی گەشەی کردوە٠

ماویەتی

---

* بۆ باس لە چیرۆکنووسی دا دووکتێبمان لە بەر دەست دا بووە، ١ـ لێکۆڵینەوە و بێبلیوگرافیای چیرۆکی کوردی ١٩٢٥ـ١٩٦٧ لە نووسینی عومەر مەعرووف بەرزنجی٠
٢ـ چیرۆکی هونەریی کوردی ١٩٢٥ـ١٩٦٠ لە نووسینی حسێن عارف٠

یادێک لە جوولانەوەی دەرسیم

رەحمان . ن

ئەگەر لاپەڕێک لە مێژوی خوێناوی نەتەوەکەمان هەڵ دەێنەوە، زور ئینسانی نێشتمانپەروەر و قارەمان لە پێناوی ڕزگاری نەتەوەکەمان سەر فرازانە گیانی خوێیان فیدای ئامانجەکانی نەتەوە ژێر دەستەکەمان کردوە، یەکێك لەو گەورە پیاوانە سەید رەزا، ڕێبەری جوڵانەوەی ڕزگاری خوازی کورد لە دەرسیم بووە.

ڕوژی ٢٧ی خەزەڵوەری ١٣١٦ی هەتاوی ڕوژی شەهید بوونی سەید رەزا بە دەستی تورکە کەمالیستەکانە، ئێستا ٥٥ ساڵ لە ڕوژی شەهید بوونی گەورە پیاوی دەرسیمی ڕادەبرێ، یادی سەرداری گەورەی کورد و جووڵانەوەی ژێر چاوەدێری ئەو کە هەزاران ڕوڵەی فیداکار و قارەمانی نەتەوەکەمان لە ڕێگای ئازادی کوردستان گیانی خوێیان بەخت کرد وە، ڕێزیان لێ دەگیرێ.

ناوچەی دەرسیم لە باکوری ڕوژئاوای کوردستانی داگیرکراوی تورکیە هەڵ کەوتووە، و لە بەر ئەوەی ناوچەیەکی شاخاوییە دەولەتی تورکیە زورکەم توانیویەتی دەسەڵاتی خوێ بەسەر ئەو ناوچەیەدا سەپێنی، ئەو ناوچەیە هەموکات شاهیدی ڕاپەڕینی ڕزگاریخوازانەی میللی بووە، سەرکوت وتێك شکانی هەموی ئەو شوڕشانە، هەم بو دەوڵەتی عوسمانی و هەم بوکەماڵیستەکان بە قیمەتیکی گران تەواو بووە، بە تایبەت لە کاتی دەسەڵاتی عوسمانیەکان. ناوچەی دەرسیم وەك ناوچەیەکی نیوە خودموختار مابوەوە، و دەوڵەتی ناوەندی هیچکات نەیتوانیوە بە تەواوی دەسەڵاتی خوێ بەسەر ئەو ناوچەیەدا بسەپێنی.

سوپای حەمیدیە کە لە ساڵی ١٨٩٠ لە لایەن سوڵتان عەبدول حەمیدی عوسمانی لە عەشیرەتە کوردەکان بو سەرکوت و قەلاچوکردنی ئەرمەنیەکان و جوڵانەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد و تێكشکانی بزوتنەوەی کورد پێك هاتبوو. خەڵکی دەرسیم نە تەنیا هیچکات نە چوونە ژێر دەسەڵاتی سوپای حەمیدیە، بەڵکو خوێیان لە کێشەی نیوان روس و عوسمانیەکان لە شەری یەکەمی جیهانی و شەربو سەربەخویی کەمالیستەکان پاراست و بێ لایەن مانەوە.

دوای سەرکەوتنی کەماڵیستەکان و هاتنە سەرکاری ڕژیمی تازە لە تورکیە. بزوتنەوەی دەرسیم ئاخرین بزوتنەوەی کورد لە تورکیە بوو کە کەوتە بەر پەلاماری کەماڵیستەکان. بەلام بە هوێ ئەوەی ناوچەی دەرسیم شاخاوی و کوێستانی، و هەروەها خەڵکی دەرسیم زور بەکەمی لە ژێر دەسەڵاتی دەولەتی ناوەندی بوون، و هەر وەك ناوچەیەکی سەربەخو ڕا هاتبوون. حازر نەبوون وا بە ئاسانی ژیانی کویلەتی قەبوڵ بکەن. هەر بویە هێزەکانی تورك نەیانتوانی دەسەلاتی نەگریسی خوێیان بەسەر ئەو ناوچەیە ئازاد کراوەدا بسەپێنن.

ناوچەی دەرسیم بە ڕاستی دەولەتی تورکیەی توشی ئاڵوزی و نیگەرانی کرد بو، هەر بویە مستەفا کەماڵ لە ساڵی ١٩٣٧ لە مەجلیسی گەورەی تورکیە ڕایگەیاند کە مەسەلەی ناوچەی دەرسیم بوتە کوسپێکی گەورە، دەبێ هەر چونێك بێ ڕێگای چارە سەری بو بدوزریتەوە.

لە بەهاری ئەو ساڵەدا هێزەکانی تورکیە بە هەموتوانا هێرشێکی گەورەی هەوایی و حەرزیان

بۆ سەرکوت کردنی جولانەوەی دەرسیم وەکارخست، سەید رەزا کە سەرۆك عەشیرەتی شێخ حسنان و رێبەری جووڵانەوەی دەرسیم بوو، و خەڵکی دەرسیم کە خۆیان شاهیدی کوشتار و سەرکوت کردنی جوولانەوەی بەشەکانی دیکەی کوردستان بوون، چاك دەیانزانی کە ناوچەی دەرسیمیش وەك باقیی ناوچەکانی دیکەی کوردستان قەلاچوو و وێران دەکرێ، هەر بویە چالاکانە و بە شێوەیەکی بی وینە بە رامبەر بە هێرشی هێزەکانی تورکیە راوستان. بەرەنگاری قارەمانەی خەلکی دەرسیم بوبە هوی ئەوەکە کاربەدەستانی تورکیە لە رێگای فیل و داو دانانەوە و دوو بەرەکیی دەسەلاتیی نگریسی خۆیان بەسەر ئاخرین سەنگەری کوردەکان دا سەپێنن، هەر بویەش داوایان لە سەید رەزا کرد کە خولە شەر بەپاریری تا مەسەلەکە لە رێگای ئاشتی و سیاسی چارەسەر بکری، بەلام سەید رەزا کە بەتەواوی ئاگاداری نیەتی گلاوی کارگیرانی دەولەتی تورکیە بوو، ملی بو داواکانی دەولەتی تورکیە شل نەکرد و جوابی نەدانەوە.

کاربەدەستانی دەولەتی تورکیە کە لەو پیلانەش سەرنەکەوتن، ئەوجار بو لە نێو بردنی رێبەران و دووبەرەکی لە نێو جولانەوە دا دەست بە کار بوون، لە یەکەم پیلان "عەلی شێر" کە شاعیر و نوسەر و یەکیك لە چالاکترین رێبەرانی بزوتنەوە بوو، بە دەست خوفروشیك بە نێوی "ریبەر" کە برازای سەید رەزا بوو شەهید کرا، سەید رەزا و چەند کەس لە خزمانی خۆی و پێنج کەس لە سەرۆك عەشیرەتەکانی دەرسیمی بە هۆی پیلانیك کە هەتا ئێستا رون نیە بە دیل گیران و لە رۆژی ٢٧ی خەزلوەری ١٣١٦ لە سیدارە دەران.

لەکاتی دادگا دا کارگیرانی تورکیە هەولیان دا سەید رەزا بە پیاوی بێگانە بەتایبەت پیاوی سۆڤیەت بناسینن، بەلام سەید رەزا بە توندی بە رامبەر ئەو بوختانە راوەستا و گوتی: من لە بنەمالیك پەروردە کراوم کە قەت گوێی نەداوەتە قسەی بێگانە، بنەمالەی من چەندین سەدەیە لە پێناوی ئامانجی نیشتمانپەروەری و رزگاری نەتەوەی کورد خەبات دەکا، بەلام بەداخەوە هەتا ئێستا ئەو خەباتە بە ئامانجی پیروزی خوی نەگەیشتووە. سەیدرەزا لە ژێر پەتی سیدارە گوتی: من لە تەمەنی ٧٥ سالە دا دەچمە رێزی کاروانی شەهیدانی کوردستان. خەباتی خەلکی دەرسیم شکا، بەلام کورد و کوردستان هەر دەمێنن، لاوانی کورد چاك دەزانن چۆن تولەی خوێنی ئێمە لە داگیرکەرانی کوردستان بستێننەوە.

پاش لە سیدارەدانی سەید رەزا جولانەوەی خەلکی دەرسیم بەرە بەرە تووشی کزی و نەمان دەچوو هەتا هاوینی سالی ١٣١٧ هێزەکانی تورکیە بە تەواوی دەسەلاتی خۆیان بەسەر ناوچەی دەرسیم دا سەپاند سەرکوت کردنی خەلك لە لایەن تورکەکانەوە دەست پێ کرا.

شەری دەرسیم یەکێك لە خوێناوی ترین شەرەکانی مێژوی جولانەوەی ئازادیخوازانەی نەتەوەی کورد بوو، لە جولانەوەی دەرسیم دا زیاتر لە ٤٠ هەزار کەس لە شۆرشگێران و خەلکی بێ دیفاع بە دەست هێزەکانی تورکیە شەهید کران. کەمالیستەکان بە مندالی شیرخور رەحمیان نەکرد و بە سەرنێزە زگیان دەدرین، هەزاران کەس لە خەلکی بی دیفاعیان لە دول و چیاکان کۆکردەوە و بە زیندویی ئاگریان تێ بەردان، تەواوی لێرەوارەکان پە ناگای خەلکیان سوتاند، زیاتر لە پێنج سەد ژن و کیژی لاوی کورد بۆ ئەوەی نەکەونە دەست تورکەکان لە چەمی "مونزور" دا خۆیان خنکاند.

ئێستا کە پەنجا پێنج سال لە شەهید بوونی رێبەری جولانەوەی خەلکی دەرسیم تێ دەپەری قسەکانی ئەو گەورە پیاوەی کورد بە ئامانج گەیشتەوە، چونکە هەر ئێستا لە سەرتاسەری کوردستانی داگیرکراو دا، سەرەرای زەبروزەنگ و توند و تیژی، وسیاسەتی تواندنەوەی نەتەوەکەمان لە تورکیە، رولە شۆرشگێرەکانی گەلی کورد لە پێناوی وەدەست هێنانی مافەرەواکان و ئامانجی شەهیدان هەروا بەردەوامەن

بو لایەری ٣١

نەتەوەکەمان بناسین

م. شەلماشی

لەم بەشە لە وتارە کەماندا، ئاورێك وەسەرقوناغی تازەی جوولانەوەی گەلی کورد لە کوردستان ئێران (باکوری رۆژهەلاتی کوردستان) دەدەنیەوە. بە تایبەت بە هێزبوونی جوولانەوە لە سەردەمی پاش شۆرشی ئێران لە سالی ١٩٧٩دا جێگای سەرنج دانێکی تایبەتیە. هەرچەند بۆ ئەوەی بەباشی پەرەگرتنی ئەو جوولانەوە دەرك بکەین، پیویستە بە درێژی باسی خەباتی کادرو ئەندام و پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان بکەین لە دوای کۆماری خودموختاری کوردستانەوە.

بەلە نیوچوونی کۆماری کوردستان وشەهید کرانی رێبەرانی حیزب، تەشکیلاتی حیزبی دیموکرات زۆر لاوازبو، بەلام لەنیونەچو. کادرو ئەندامەکانی بە نەهێنی دەستیان بە کارکردەوەو دلسۆزانە رێبازی شەهیدەکانیان درێژەدا، مەسەلەیەکی زۆر سەرنج راکێش لە زیندو بونەوەی تەشکیلاتی حیزبی دیموکرات دا، نەخشی یەکیەتی لاوانی دیموکرات بووە. لێرەدا گرنگی پێگەیاندنی لاوان بۆ بەرێوە بردنی داهاتوی هەرجوولانەوەیەك بەزیندویی دەردەکەوێ. لە سەردەمی ژیانی کورت، بەلام پر بەهرەی کۆماری خودموختاردا گەلێك کار بۆ لاوان کران. یەکیەتی لاوان دامەزرا، گۆڤارو رۆژنامەی لاوان دەرچون، مەدرەسەی کوردی دانران وگەلێك لاوی کورد بۆ درێژەدانی خوێندن نێردرانەوەلاتانی دەرەوە. ئەم کارانە بناغەی پێك هێنانی کەرەسەی تەشکیلاتی داهاتوی حیزبی رێبەری جولانەویان دارشت. هیچکام لەو لاوانە نەبون کە لە سالەکانی داهاتودا بە جۆرێك، لە جۆرەکان نەخشی سیاسیان نەبی، کاتێك ئینسان لە هەرەتی لاوی دا بۆ رێبازێك پەروەردە دەکرێ، بۆماوەیەکی دوورو درێژموری ئەو رێبازەیان پێوە دەمێنێ و لە هەر دەرفەتێك بۆ خزمەت بەو رێبازەکەلك وەردەگرێ. تەنیا خالی لاوازی ئەو لاوانە ئەوە بوکە خۆراکی سیاسیان لە دەرەوەی کوردستانەوە پێ دەگەیی کە دوایەش هێندێك گیروگرفتی بۆ خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کورد هێنایە پێش. دواتر باسی ئەو خالە گرنگە دەکەین.

تەشکیلاتی حیزبی دیموکراتی کوردستان هەرلە سالەکانی دوای کۆمارەوە دەستی بەکارکردەوە. لە زەمانی ئال وگۆرە سیاسیەکانی ناوەندی ئێران دا، بەتایبەت لە سەردەمی دوکتور موسەددیق دا بەچالاکی هاتەوە مەیدان.

دیارە دەبێ ئەوەمان لە بەرچاوبێ کە هەلی زیندو بونەوەی جوولانەوە لەکوردستان دا پەیوەندی هەبو، بە وەزعی گشتی ئێرانەوە. ئێران لەو سەردەمەدا بە قۆناغی بێسەباتی سیاسی داتێپەری دەکرد. هەرلە سالی ١٣٢٠ واتە ١٩٤١ەوە دەسەلاتی حکومەتی رەزا شایی لەق ببو. ئەولەق بوونە تا سالی ١٣٥٣ و رووداني کودتیای ٢٨ی مورداد درێژەی هەبو، هەرچەند ئەو قوناغە دوازدە سالەییە بە دوو دەورەی جیاواز دا بەش دەکرێ. واتە دەورەی یەکەم لە ١٩٤١ کەوە هەتا رووخانی حکومەتەکانی ئازەربایجان وکوردستان ودەورەی دووەم لەو رۆژەوە تا کودتیای ٢٨ی مورداد (گەلاویژ) لە وتارەکانی پیشودا بە کورتی باسی دەورەی یەکەمی ئەم قۆناغە کراوە، جگە لەوە باسی ئەمجارەشمان زۆرتر پەیوەندی بە دەورەی دووەمەوە هەیە، بۆیە تەنیا ئیشارە بە دەورەی دووەمی ئەو قۆناغە دەکەین وهەلومەرجی گشتی ئەو سەردەمی ئێران بەکورتی هەلدەسەنگێنین.

بەکۆتایی هاتنی شەری جیهانی دووەم و پێك هاتنی ئیمکان بۆ بەکارهێنانی ئێران وەك بازارێکی باش بۆ وەلاتانی سنعەتی، لەنیوچونی سەددی گومرگی، هاتنە خوارەوەی نرخی بەرهەمە

کشتوکاڵیەکان وگورینەوەی بورس لەنێوان ئێران و وەڵاتانی دەرەوە دا، ئاڵ وگۆڕیکی زۆر بەسەر ئێران دا هات. بازاڕیەکان کە بە کەڵك وەرگرتنی لەو هەڵ ومەرجە لەبارەی سەردەمی شەڕ بۆیان پێك هاتبو، سەرمایەیەکی زۆریان پێکەوەنابو، پێویستیان بەوە هەبو کە ئەو سەرمایە زۆرە وە جوولە خەن وگەشەی پێ بدەن.

بەو مەبەستە لە لایەك بەشێوەیەکی بێ نەزم کالایەکی زۆری بێگانەیان ڕشتە بازاڕەکانی ئێرانەوە، کە تەنیا یارمەتی دەکرد بە مەسرەفی بوونی وەڵات ولە لایەکی ترەوە سنعەتی ووردەی کالا مەسرەفیەکانیان پەرەپێدا. ئەنجامی ئەم جۆرە سەرمایە دانانە، توندو تیژتر بوونی قەیرانی ئابوری وسیاسی لە ئێران دا بو. چونکە ئێران زۆرتر دەبو بە وەڵاتێکی مەسرەفی بەستراوە بە وەڵاتانی سنعەتیەوە. بەتایبەت ئورووپاوئامریکا. هۆیەکی ئەوەبو کە سنعەتی ووردەڵەی ئێران نەی دەتوانی رەقابەت لەگەڵ وەڵاتە پێشکەوتووەکان بکا. ئەو ووردە شتەی دروست دەکرا هەر دەبو لە بازاری نێو خۆیی دا بتۆیتەوە. جگە لەوە بۆ بچووکترین وەسیلەی تکنیکی دەبو دەستە ودامێنی وەڵاتانی سنعەتی بێ. دەوڵەت، کە دەوڵەتێکی بەستراوە بە بێگانە بو نە ئەو دەسەڵاتەی هەبوونە دەیتوانی رێگایەکی ئوسولی بەرەو پێش چون بگرێتە بەر. سەرمایەکانی ئێران کە زۆرتر برتیی بون لە کەرەسەی خاو بەتایبەت نەوت بە نرخێکی زۆر هەرزان دەکەوتنە دەست مونۆپۆلەکانی بێگانە و تەنانەت لەبەرامبەر دا تەنیا هێندێك کالای مەسرەفی بێ نرخ دەستگەلانی ئێران دەکەوت.

بەم جۆرە ئابوری ئێران هەرچەند لە شێوەیەکەوە بەرەو شێوەیەکی دیکە دەگۆڕاو ڕەنگە لە باری گەشە کردنی کۆمەلایەتیەوە بە هەنگاوێکی بەرەو پێش لە قەڵەم بدری، چونکە لە قۆناغی دەرەبەگایەتی تێپەڕدە بوو هەنگاوی دەنایە قۆناغی ئابوری سەرمایەداریەوە، بەڵام لەباری پێشکەوتنی ئابوریەوە تووشی قەیرانێکی تەواو ببو.

جگە لە گیروگرفتی ئابوری، ئێران لە باری سیاسی وکۆمەلایەتیشەوە لە دەورانی قەیران دابو. مەسەلەی نەتەوە ژێردەستەکانی ئێران نەك تەنیا چارەسەر نەکرابو، بەلکو تازە بەشێویەکی زۆر دڕندانە و بە هاوکاری بێگانە سەرکوت کرابو. هێزی دەسەڵات دار لە ناوەندی دەولەت دا کێشەی لە نێوان دا بو. بورژوازی بوروکراتیك، بەتایبەت بەشە نیزامیەکەی، بەهاوکاری بێگانە توانیبوی شورشی نەتەوەکانی کورد و ئازەری تێك بشکێنی و هێندێك پاشەکشە بە هێزە دیموکراتیەکان بکا، بەڵام بە هۆی گیروگیرفتی زۆری ئابوری و سیاسیەوە نەی توانیبو بە تەواوی ئەوهێزانە لە مەیدان وەدەرنێ. دەرباری شا بۆ جارێکی تر ببو بە ناوەندی هێز لە ئێران دا، بەڵام ڕەقیبێکی بە هێزی نیزامی بۆ پەیدا ببو بە سەرۆکایەتی "رەزم ئارا" کە هەرچەندبە ڕواڵەت بۆ زیندوکردنەوەی دەسەڵاتی پاشایەتی هەولی دەدا، لە ڕاستی دا خەریك بوو بۆ خۆی ببێتە مەترسیەك لە سەر ئەو ریژیمە. شا تەنیا کاتێك توانی نەفەسێکی ڕاحەت بکێشی کە خەبەری تیرۆر کردنی "رەزم ئارا" ی بیست. جگە لە مەسەلەکانی نێو خۆیی، ئیمپریالیستەکانی ئینگلیزو ئامریکاش لە سەر وەدەست گرتنی ئیمکاناتەکانی ئێران کێ بەرکێیەکی گەورەیان لە نێوان دابو.

جگە لە مانەش بەشێك لە بورژوازی، وردە بورژوازی شاری، کارمەندەکانی خوارەوەی دەولەت و زەحمەتکێشانی شارو دێ بەگشتی دژی ڕێژیمی پاشایەتی بون. هەموی ئەوانە ببونە هۆی ئەوەی کە دەسەڵاتی حاکم نەتوانێ بە یەکگرتویی دژی هێزەکانی ئوپوزیسیون ڕاوەستێ وئیمکانی چالاکیان لێ وەرگرێتەوە. لەو سەروبەندە دا هێزەکانی چەپ، بورژوازی میللی لە ریزەکانی جەبهەی میللی دا هێزی نەتەوە ژێردەستەکان دیسان هێندێك سەریان هەڵدایەوەو چالاك بوون. لەم چوارچێوەیە دا پاشماوەکانی تەشکیلاتی حیزبی دیموکرات و بە تایبەت لایەنگرو ئەندامە لاوەکانی چالاك بونەوە. بڵاوکردنەوەی چەند

ژمارە یەك لە رۆژنامەی کوردستان و هێندێك بەیان و بڵاوکراوەی دیکە بەشێك لە و چالاکیانە بون. تەنانەت ئاخرین چالاکی کومەلایەتی ئەو سەردەمی ریکخراوەکانی حیزب زور بەرچاو بوو. ڕێکخستنی ڕاپەرینی جوتیاران لە ناوچەکانی بۆکان، بەشێك لە میاندواو مەهاباد یەکێك لە کارە بەربڵاوەکانی تەشکیلاتی حیزبی دیموکرات بو. ئەو ڕاپەرینە کە لە دژی دەرەبەگە خوێن مژەکان و دەست و پێوەندەکانی دەوڵەت پێك هاتبو، بە هاوکاری ئاشکرای کاربەدەستانی دەوڵەت لە ناوچە، لە خوێن دا گەوزا. بەڵام خەباتی پێشوی زەحمەتکێشانی کوردستانی بەدا هاتووەوە گریٚ دا. دەکریٚ وەك ئاڵقەیەکی پەیوەندی لە نیٚوان خەباتی زەحمەتکێشانی کوردستان لە سەردەمی کۆماری خودموختاری کوردستان و سەردەمی جولانەوەی چەکداری ساڵەکانی ١٣٤٦ــ١٣٤٧ (١٩٦٧ــ١٩٦٨) چاو لێ بکری.

ئەو دەورانی چالاکی سیاسیە لە ئێران دا، بەروودانی کودێتای ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ١٩٥٣ــ کۆتایی هات. ئەو کودیتایە کە هاوکاری ڕاستە و خۆی "سیا" ڕێك خرا بو لە پێش هەموشتێك ئەنجامی بێ بڕیاری و لێ نەهاتویی دوو هێزی سیاسی بەهێزی ئەو سەردەمی ئێران بو. یەکەم حیزبی تودە کە بە کەڵك وەرگرتن لە ویستی کۆمەلانی هەراوی زەحمەتکێشانی شار و دێی ئێران و هەروەها مەیلی ئەوکاتی روناکبیران بە لای سوسیالیزم دا، توانیبوی ببێتە گەورەترین تەشکیلاتی سیاسی لە ئێران دا، لە باری بڕیار دانەوە، بێ دەسەلات و بەستراوە بو. تەنیا لە نێو ئەرتەشی ئێران دا بە پێی تەواوی سەرچاوەکان زیاتر لە ٧٠٠ ئەفسەری هەبو. تەنانەت بەرپرسی گاردی پاشایەتی ئەفسەریکی تودەیی بو. بەجورێك کە گویا لە جم و جولی سیا و هەولی گەڕانەوەی دیکتاتوری ئاگادار کراوە. بەلام لە بەر بێ دەسەلاتی نەی توانیوە بڕیار بدا و هەلی لە دەست داوە و ڕیگای کودیتای ئاوالە هێشتوتەوە. هەروەها "جەبهەی میللی" لە دوا رۆژەکانی حکومەتی موسەددیق دا بەرە بەرە بێ تەفاوەت و کەنارە گیر ببو. هێزەکانی ئەو بەرەیە کە زۆرتر پێك هاتبون لە بورژوازی بازرگانی و روناکبیری ئیسلاح تەلەب، بەدیتنی هێندێك ئیمتیازی شەخسی و چینایەتی لە مەیدانی خەبات دژی رژیمی دیکتاتوری پاشایەتی و خەباتی دژی ئیمپریالیزمی ئامریکا و ئینگلیز دوور دەکەوتنەوە و ئەوانیش زەمینەی کودیتا دژی حکومەتی موسەددیقیان خۆش دەکرد. بە هەرحاڵ کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ قەوماو شای دیکتاتور جارێکی تر دەسەلاتی شومی خۆی قایم کردەوە و توند و تیژتر لە جاران بوڵەنا و بردنی جولانەوەی چەپ و جولانەوەی نەتەوەیی گەلانی ژێر دەست دەست بەکار بوو.

بە هاوکاری ڕێکخراوی ئەمنیەتی ئامریکا (سیا) لە ماوەیەکی کورت دا توانی دەسگایەکی بەربڵاوی تیرور بە ناو "ساواك" دامەزرێنی بو تاقیب و سەرکوت کردنی شورشگێرانی هەمو ئێران. لە باری ئابوری و نیزامیشەوە بەرە بەرە بناغەکانی دەسەلاتی خۆی قایم کرد. ئەوانە هەموی بە هاوکاری مادی و مەعنەوی ئامریکا. کە لە یارمەتی یەك میلیارد دۆلاری و لە هێرشی موستەشارەکانی دا بەرەو ئێران خۆی دەنواند. بۆ بەربەرەکانی جیددی لە گەڵ مەسەلەی کوردیش سێ ساڵ دوای کودیتای شومی ٢٨ی گەلاوێژ، واتە ساڵی ١٩٥٦ بە هاوکاری ئینگلیز و ئامریکا پەیمانی بەغدای لەگەل تورکیەوعیراق ئیمزا کرد. لە ناو خۆی کوردستان دا قۆناغێکی تازە لە هێرشی سیاسی و نیزامی دژی جولانەوەی کورد دەستی پێ کرد. ژمارەیەکی زۆر لە کادر و ئەندامەکانی حیزبی دیموکرات گیران و ڕەوانەی سیاچاڵەکانی ڕیژیمی پاشایەتی کران، کە هێندێکیان وەك غەنی بلوریان و عەزیزی یوسفی هەتا رووخانی ئەو ڕیژیمە نەگریسە هەر لە زیندان دا مانەوە.

ئەندامانی حیزبی دیموکرات، تاکە

حیزبی سیاسی لە مەیدانی خەباتی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دا گیران یا ئاوارەی هەندەران بوون. دەورانێکی ڕەشی خەفەقانی سیاسی دەستی پێ کرد کە تییدا هێزەسیاسیەکان گەلیك لاواز بون، هەرچەند دیسانیش لە نێو نەچوون. لەکوردستانیش وەك هەموو جێگاکانی دیکەی ژێر دەسەڵاتی حکومەتی پاشایەتی، سێبەری شومی ساواك لە هەموو کون و قوژبنێك دا دیار بو. تەنانەت لە بچوکترین جوڵانەوەی فەردیش دا دەخالەتی دەکرد. هەرچەند کادر و ئەندامەکانی حیزبی دیموکرات لە لە دەرەوەی کوردستان هەر چالاك بون و جاروبار لەگەڵ ڕێکخراوی حیزب لە نێو وەلاتیش پەیوەندیان دەگرت، بەڵام لە سەریەك ئەو دەورەیە، واتە هەتا دەست پی کردنی جولانەوەی چەکداری لەسالی ١٩٦٦دا، بە دەورەیەکی ڕەش و تاریك لە خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێران حیساب دەکرێ. دەورەی خەباتی دژواری ژێر زەمینی و دەورەی پرش و بڵاوی تەشکیلاتی.

سەرهەڵدانی خەباتی چەکداری لەسالەکانی ١٣٤٦ـ١٣٤٧ دا، کە زورتر ڕەنگ دانەوەی خەبات لە کوردستانی باشور" کوردستانی ژێر دەسەڵاتی عێراق" بو، کۆتایی بەو دەورە بێ دەنگیە هێنا و زەنگی مەرگی ڕیژیمی پاشایەتی لێدا. جوڵانەوەی چەکداری ئەو سەردەمە کە بەڕێبەری هێندێك لە کادرە هەڵکەوتوو شورشگێرەکانی حیزبی دیموکرات، وەك سمایلی شەریف زادە، مەلا ئاوارە، سولەیمانی موعینی، مەلا مەحمود زەنگەنە و هی تر دەستی پێ کرد هەوەڵین تیشکەکانی ڕاپەڕین لە دژی حکومەتی پاشایەتی بو، دوای کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ. هەرچەند شۆونیستەکانی ئێرانی بە سوروزەرد و سەوزەکانیانەوە ئیقرار بەو ڕاستیە ناکەن. تەنانەت ئەوانەی هەرە پێشکەوتویان وەك بە ناو چەپەکانیان، ڕاپەڕینی چەکداری سیاهکەل کە دوو ساڵ و نیو دوای ڕاپەڕینی چەکداری کوردستان بووە، بە یەکەم شوعلەی ڕاپەڕین لە دژی حکومەتی پاشایەتی لە وسەردەمەی دا دادەنین.

بە هەر حاڵ جوڵانەوەی چەکداری ساڵەکانی ٤٦ـ٤٧، لە هێندێك ناوچەی کوردستان دا، وەك سەردەشت، مەهاباد، پیرانشار و بانە تەنانەت دەکرێ بە شورشێك ناو ببرێ. چالاکیەکی وەسیعی سیاسی و نیزامی حیزبی دیموکرات بوو.

هەرچەند ئەو جووڵانەوەیە بە شێوەیەکی ئاسایی دەستی پێ نەکرد بوو ئیمکانات و هەل و مەرجی شورشی بە هیچ شێوەیەك بە دەستەوە نەبو. چوونکە ئەو جوڵانەوە چەکداریە لە پێش هەموشتێك بە هۆی پەیوندی بە هێزی سەرۆکایەتی شورشی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی عێراق لەگەل ڕیژیمی پاشایەتی لە ئێران و فشار هێنانی ئەو سەرۆکایەتیە بۆ سەر کادر و ئەندامەکانی حیزبی دیموکرات لە کوردستانی ئەو دیو، سەری هەڵدا بو. کادر و ئەندامە شورشگێرەکانی حیزبی دیموکرات کە لە کوردستانی ئەو دیو فشاریان بۆ هاتبو چارەیەکیان نەما، جگە لەوەی بگەرینەوە نێو خۆی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێران و دەست بدەنە چەك، ئەو جوڵانەوەیە هەرچەند تێك شکێنرا و زوربەی نیزیك بە تەواوی ڕێبەرەکانی شەهید کران، بەڵام شوێنەوارێکی زۆر گەورەی لە ڕێکخستن ڕاگا کردنەوەی کۆمەڵانی زەحمەتکێشی خەلك لە کوردستان بە جێ هێشت. شۆینەوارێك کە تەنانەت نەخشێکی زۆر گەورەی لە جوڵانەوەی سەردەمی تازەی کوردستان دا هەبو.

لە باسەکانی دا هاتودا دیسان ئاورێك وە سەر ئەو ڕووداوە گەورەیە دەدەینەوە.

..... ماویەتی

کاك فـه رهـاد پیـر بـالّ ، پـارچـه هـۆ نـراوه یـه کـی درێـژی بـه نـاوی "مـه یتـه کـان ، مـه یتـنـه ــ ئـاسـوده ، ڕێکپـۆ شـه کـان ، بـۆ نـاردو یـن کـه زۆر سـوپـاسـی ده کـه یـن و لـه بـه ردرێــــژی هـونـراوه کـه بـه شێکـی لـه م ژمـاره یـه دا بـلاّو ده کـه ینـه وه . لـه ژمـاره کـانـی دا هـاتـو دا چـا و ه ڕوانـی بـه شـه کـه ی تـری بـن . لـه گـه ڵ داوای لیبـوردن لـه کـاك فـه رهـاد .
" ئـــاواره"

فـەرهـاد پیـربـال

مەیتەکان

مەیتە ئاسوودە ، ڕێکپۆشەکان

ئـه و مـه نـزڵگـایـه ی سـاڵـه های سـاڵ خوێنمـان بـۆی ده ڕشت ، پیـێ گـه یشتیـن :
لـه سـه ر تـه پـۆلکـه یـه کـی لـه هـۆشخـۆ چـوو
لـه ژێـر سێبـه ری سـه ر بـڕاوی دره ختێکـدا .

لـه تـه نیشتمـان جـۆبـارێکـی سـوور
خـه ریکـه لـه تینـو ێتیـدا بمـریـن .

بـه نیگـایـه کـی مرداره وه
ده ڕوانینـه لاشـه و کـه لاکـی بـۆگـه نکـردووی
تـا چـاو هـه تـه ر ده کـا گیـا ، خـۆشـه ویستـی ، ڕوونـاکییـه کـان .
پیمـان نـه کـرا ئـه وانیش لـه گـه ڵ
کـۆرپـه و منـداڵ و پیـره ژنـه کـان بنیـژیـن
هیـچ سـه گ و گـورگ و تـه نـانـه ت داڵـه کـه رخـۆره یـه کیش نـه مـاون
لـه م بـۆنبـۆگـه نییـه دۆزه خییـه مـان ڕزگـاربکـه ن .
ئـه و مـه نـزڵگـایـه ی سـاڵـه های سـاڵ خـوێنمـان بـۆی ده ڕشت ، پیـێ گـه یشتیـن :
ئێمـه
هـه مـوو شتێکمـان لـه ده سـت دا
هـه مـوو شتێکمـان دۆڕانـد ؛
تـه نـا نـه ت دایك ــ
دایکـی بێکـه س
کـه هـۆن هـۆن فـرمێسکـی هـه ڵده ڕشت و ده پـاڕایـه وه . .
بـه جێمـان هێشت

چیی تر فیر ببین ؟ !
کە ئیستا چاودەکەینەوە
دەوروبەرمان
لە چەندغەریب و لانەواز و لاکەوتەیەك زیاتر
کە بۆنی حەشیشەو شەراب و ڕشانەوە گیژی گردوون
هیچی دیکە بەدی ناکەین ؛
لە ئاسۆیەکی وردوخاش
ویران
نەزۆك زیاتر :
هیچ ئەستیرەیەك
بەرپیمان ڕوونـاك ناكاتەوە .
ئەم پیاوە کییە ؟ !
ئەم پیاوە کییە ، بەم ئیوارەیە
بەسەر ئەم شۆستە سارد و چۆلەوە
دەستی لە ناو گیرفانی پالتۆ :
تەنیا
بێ چەتر
لە ژیر بارانـدا . .
بەرەو مالەوە دەگەریتەوە ؟ !
هەنگاو
هەنگاو
هەنگاوی سست
هەنگاوی ماندوو
هەنگاوی لەگەل یەکتر دوژمن
هەنگاوی لەگەل یەکتر لالووت
بەرەو نادیاری
بەرەو زیاتر و زیاتر لە یەکتری دوورکەوتنەوە
بەرەو قەبارەیەکی بچووك :
بەئەندازەی گۆڕی فرمیسکیك .

تـه‌نـانـه‌ت پـه‌نجـه‌ره –
پـه‌نجـه‌ره‌ی بـه‌سـتـه‌زمـان
کـه‌ پـردێك بـوو، لـه‌ نێـوان
ئێمـه‌ و خـه‌ون
ئێمـه‌ و بـه‌هـار . .
وه‌ك بـوتڵـه‌ عـه‌ره‌قێكی بـۆشـی دوای گـوڵمـه‌زێك بـه‌جێمـان هێشت.

ئـه‌وه‌تـا :
پـه‌رداخێك چـای سـارد
یـه‌ك دووتـاکـه‌ نـه‌علـی کـه‌سـاس
هێلکـه‌ و ڕونێکـی مێش لێنیشتـوو
یـه‌ك ـ دوو کتێبـی تنـۆکـه‌ قـاوه‌ پێـداڕژاو
چـه‌نـد ڕه‌سمێك و چـه‌نـد نـاونیشـانێك
ئـه‌مـانـه‌ن یـادگـاری و
شتـه‌کـانـی
لـه‌ دووای خـۆمـان ده‌یـده‌ینـه‌ خـاك.
چیـی تـر فێـر ببیـن ؟ !
چـه‌نـد کتێبـی دنیا هـه‌بـوون : خـوێنـدمـاننـه‌وه‌
چـه‌نـد فلیمـی سـوودبـه‌خش هـه‌بـوون : بینیمـانـن
چـه‌نـدی پێمـان کـرا
لـه‌ چـایخـانـه‌کـانـدا گفتـوگـۆمـان کـرد
چـه‌نـدی پێمـان کـرا
لـه‌ ئـاوده‌سخـانـه‌ی مـزگـه‌وتـه‌کـانـدا شیعـارمـان نـووسـی
لـه‌ کـارگـه‌کـانـدا نـامیلکـه‌ و بـه‌یـانـی نهێنیمـان بـڵاوکـرده‌وه‌
لـه‌ شـه‌قـامـه‌کـانـدا
هـاوارمـان کـرد . . هـاوار
هـاوار
هـاوار
تـاکـو ئێستـا هـه‌ر لـه‌گـوێچکـه‌مـانـدا ده‌زرنگێتـه‌وه‌ !

مـاویـه‌تـی

گرنگترین رووداوەکانی کوردستان

خاکەلێوە

١٩٤٦/١/١	بلاوبوونەی گۆڤاری هاواری نیشتمان لە مەهاباد،
١٩٩١/١/٦	هێرشی رژێمی فاشیستی عێراق بۆ سەر کوردستان و ئاوارە بوونی پتر لە دوو ملیۆن کەس،
١٩٨٠/١/٧	کوشتبری بەکۆمەڵی خەلکی گوندی قەلاتان لە ناوچەی نەغەدە،
١٩٨٠/١/٩	تیرەباران کردنی ٩٧ کەس لە دیاربەکر،
١٩٤٧/١/١٠	لە سێدارەدانی پێشەوا قازی محمد، سەیفی قازی، سەدری قازی، رۆژی شەهیدان،
١٩٤٣/١/١١	بلاوبوونەی گۆڤاری رووناکی لە شام،
١٩٤٧/١/١٧	لە سێدارەدانی چوار ئەفسەری سوپای میللی کوردستان، رەوشەن فیکر، مازوچی، نەغدەیان، نازی لە مەهەباد،
١٩٧٨/١/١٩	کۆچی دوایی. أ. ب. هەوری شاعیری نەتەوەی کورد،
١٩٥٣/١/٢٣	کۆچی دوایی حفصە خان نقیب، ژنی نیشتمان پەروەری کورد،
١٩٨٦/١/٢٩	کۆچی دوایی شاعیری پایە بەرز مامۆستا هێمن،

بانەمەڕ

١٨٩٨/٢/٢	بلاوبوونەوەی یەکەم گۆڤاری کورد" کوردستان "لە قاهیرە، رۆژی رۆژنامەنوسی کوردی،
١٩٦٨/٢/١٢	شەهید بوونی تێکۆشەر سمایلی شەریف زادە و هاوڕێیانی
١٩٨٦/٢/١٥	شەهید بوونی تێکۆشەر سولێمانی موعینی،
١٩١٤/٢/١٧	راپەرینی کوردەکانی بتلیس لە کوردستانی داگیرکراوی تورکیە،
١٩٦٥/٢/١٧	کۆچی دوایی مامۆستا قانع شاعیری میللی کورد،
١٩١٦/٢/٢٦	پەیمانی رەشی سایکس و پیکۆ و دابەش کردنی کوردستان،
١٩١٩/٢/٣١	هێرشی هێزەکانی ئینگلیز بۆ سەر کوردستان،

جۆزەدان

١٩٣٤/٣/١٠	بۆمبارانی شاری سولێمانی لە لایەن هێزە ئینگلیزەکانەوە،
١٩٧٣/٣/١١	بومبارانی شاری قەلادزی لە لایەن حکومەتی عێراق،
١٩٧٨/٣/١٥	کوچی دوایی تێکۆشەر عەزیزی یوسفی،
١٩١٣/٣/١٦	بلاوبوونەوەی گۆڤاری (رۆژا کورد) لە ئەستەمبول،
١٩٦٢/٣/٢٨	کۆچی دوایی شاعیری کورد ئەسیری،
١٩٥١/٣/٢٩	کوچی دوایی پیرەمێرد شاعیر و رۆژنامە نوسی بەناوبانگی کورد،
١٩٤٧/٣/٢٩	لە سێدارەدانی چوار ئەفسەری کۆماری کوردستان لە عێراق، مستەفا خۆشناو، عزت عەبدول عەزیز، خیراللە عەبدول کەریم، محمد محمود قدسی،
١٩٣١/٣/٣١	شەهید بوونی سمایل ئاغای سمکو،

۱۹۷۲/۴/۵	کۆچی دوایی هونەرمەند خەسەن زیرەك،
۱۹۸۵/۴/۶	کۆچی دوایی برهان قانیع ئەدیبی کورد،
۱۹۲۵/۴/۸	ئیعدامی شێخ سەعید پیران و هاوسەنگەرانی لە تورکیە،
۱۹۸۷/۴/۸	بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت لە کوردستانی داگیرکراوی ئێران، لەلایەن حکومەتی عێراق
۱۹۴۴/۴/۱۴	کۆچی دوایی عەبدول وەحید نووری نوسەری کورد،
۱۹۴۸/۴/۱۹	کۆچی دوایی ئەمین زەکی بەگ مێژوو ناسی گەورەی کورد،
۱۹۸۹/۴/۱۵	کۆچی دوایی زانا شێخ محمدی نال،
۱۹۲۲/۴/۳۰	دامەزرانی کومەلەی کوردستان لە لایەن مستەفا پاشا یاملکی،
	گەلاوێژ
۱۹۷۷/۵/۱	کۆچی دوایی مامۆستا گیوی موکریانی،
۱۹۸۱/۵/۱	کۆچی دوایی هونەرمەند مامۆستا عەلی مەردان،
۱۹۲۳/۵/۲	پەیمانی رەشی لۆزان،
۱۹۶۸/۵/۹	ئیعدامی تێکۆشەر شەهید مەلا ئەحمەدی شەلماشی (مەلا ئاواره)،
۱۹۲۲/۵/۱۱	بلاو بوونەوەی رۆژنامەی بانگی کوردستان،
۱۹۶۰/۵/۱۳	کۆچی دوایی رەفیق حیلمی مێژوو ناس و سیاستمداری کورد،
۱۹۸۹/۵/۱۳	تیروری شەهید دوکتور قاسملو و هاوڕێیانی لە وین لە لایەن کوماری ئیسلامیەوە،
۱۹۶۰/۵/۱۸	کوچی دوایی قدری جان شاعیری کورد،
۱۹۲۰/۵/۱۹	پەیمانی سیڤەر دانی مافی دامەزرانی کوردستانی سەربەخۆ،
۱۹۹۰/۵/۲۴	تیرۆری شەهید عەلی کاشف پور لە شاری قوینەی تورکیە لە لایەن کوماری ئیسلامیەوە،
۱۹۷۹/۵/۲۴	ئیعدامی ۱۲ کەس بێتاوان لە شاری سەقز،
۱۹۲۴/۵/۲۷	بلاو بوونەوەی رۆژنامەی ژیانەوە لە سولیمانی،
۱۹۷۹/۵/۲۸	دانی فتوای جیهاد لە دژی خەلکی کورد لە لایەن خومەینی،
۱۹۲۰/۵/۲۹	راپەرینی برایم خانی دەلو لە شاری کفری دژی هێزە ئینگلیزیەکان،
۱۹۷۹/۵/۲۹	کوشتنی بەکۆمەلی شاری پاوە،
	خەرمانان
۱۵۱۴/۶/۱	دابەش بوونی کوردستان لە نێوان تورکیە و ئێران،
۱۹۳۷/۶/۱۱	بلاو بوونەوەی رۆژنامەی ژیان،
۱۹۸۴/۶/۱۸	کۆچی دوایی هونەرمەند یولماز گونای،
۱۹۹۲/۶/۲۶	تیروری شەهید دوکتور سادقی شەرەفکندی و هاوڕێیانی لە برلین لە لایەن کوماری ئیسلامیەوە،
	رەزبەر
۱۹۴۵/۷/۳	یەکەم کۆنگرەی فەرهەنگی ئەدەبی کورد لە مەهاباد،
۱۹۲۷/۷/۱۱	دامەزرانی حیزبی خۆیبوون،
۱۹۵۶/۷/۱۷	کۆچی دوایی شێخ محمودی نەمر،
۱۹۷۰/۷/۱۸	کۆچی دوایی عثمان دانش لە دامەزرینەرانی قوتابخانەی کوردی،
۱۹۷۵/۷/۱۹	کۆچی دوایی ئایەت الله مەردووخی کوردستانی،

١٩٤٣/٧/٢٠	کۆچی دوایی زانا مەلا محمد کۆیی،
١٩٢٧/٧/٢٢	دۆزینەوەی نەوت لە کوردستان (بابا گورگور) ،
١٩٧٦/٧/٢٢	کۆچی دوایی شاعیر سوارەی ئێلخانیزادە،
١٩٨٧/٧/٢٨	کۆچی دوایی هونەمەندمامۆستا تاهیر توفیق ،
١٩٨٤/٧/٣٠	کۆچی دوایی شاعیری نیشتمان پەروەری کورد جگەرخوێن ،
	خەزەلوەر
١٩٦٨/٨/٢	دامەزرانی زانستگای سولێمانیە ،
١٩٩٠/٨/٥	کۆچی دوایی هونەرمەند حەمە سالح دیلان ،
١٩٨٥/٨/٩	کۆچی‌دوایی قناتی‌کوردو مێژوونناسی گەورەی کورد ،
١٩٤٨/٨/١٩	کۆچی‌دوایی عبداللە زێور شاعیری میللی کورد ،
١٩٣٦/٨/٢١	کۆچی‌دوایی حمدی ساحبقران شاعیری میللی‌کورد ،
١٩٤٨/٨/٢١	کۆچی‌دوایی یونس رئوف (دلدار) ، شاعیری میللی‌کورد ،
١٩٣٧/٨/٢٧	شەهید بوونی سەید رەزا و هاوڕێیانی لە دەرسیم بەدەست تورکەکە مالیستەکان ،
١٩٦٢/٨/٢٧	کوچی دوایی عبداللە گوران شاعیری گەورەی نەتەوەی کورد ،
	سەرماوەز
١٩٧٤/٩/٩	کۆچی دوایی عەلی‌کەماڵ باپیر شاعیری کورد ،
١٩٣٧/٩/٩	کۆچی دوایی هونەرمەند رەفیق چالاك،
١٩٣٩/٩/١٠	بلاو بوونەوەی یەکەم‌گۆڤاری " گەلاوێژ" لە بەغدا ،
١٩٧٥/٩/١١	کۆچی‌دوایی محمد توفیق وردی ،
١٩١٤/٩/١٢	لە سێدارەدانی شێخ سەلام بارزان لە موسل لە لایەن تورکەکانەوە،
١٩١٨/٩/١٤	راپەرینی قەلای دم. دم،
١٩٨٦/٩/١٦	کۆچی‌دوایی‌کامران مکری (محمد ئەحمد تاها) شاعیرو نوسەری میللی‌کورد ،
١٩٤٦/٩/٢٦	داگیرکردنی شارەوانی مەهاباد لە لایەن خەلك، روژی پێشمەرگەی کوردستان ،
١٩٨٦/٩/٢٦	کۆچی‌دوایی هونەرمەند محمد عارف جەزراوی ،
١٩٤٨/٩/٢٧	کۆچی دوایی شاعیری نیشتمانپەروەر فایق بێکەس،
١٩٥٨/٩/٢٩	کۆچی دوایی شاعیری میللی کورد شیخ سالح،
	بەفرانبار
١٩١٣/١٠/٥	بلاو بوونەوەی یەکەم‌ژمارە رۆژنامەی بانگی‌کورد لە بەغدا ،
١٩٤٦/١٠/١٧	بلاو بوونەوەی یەکەم ژمارە رۆژنامەی کوردستان لە مەهاباد ،
١٩١٠/١٠/٢٠	دامەزرانی سازمانی هێڤی (هیوا) لە کوردستانی داگیرکراوی تورکیە ،
١٩١٠/١٠/٢٣	کۆچی‌دوایی شیخ رەزا شاعیری کورد ،
١٩٥٢/١٠/٢٦	راپەرینی جوتیارانی‌کورد دژی دەرەبەگەکانی ناوچەی بوکان ،
١٩٧٢/١٠/٢٧	بلاو بوونەوەی یەکەم‌ژمارە رۆژنامەی بیری نوێ لە بەغدا ،
١٩٨٦/١٠/٢٨	بومبارانی‌شاری سنە لە لایەن کوماری ئیسلامیەوە،

	ریـبـه‌نـدان
١٩٤٦/١١/٢	دامه‌زرانـی یـه‌کـه‌م کـۆمـاری دیـمـوکـراتیـکـی کـوردستـان لـه‌ مـه‌هـابـاد ،
١٩٤٤/١١/٥	کـۆچـی دوایـی مستـه‌فـا پـاشـا یـاملکـی ،
١٩٤٤/١١/٧	کـۆچـی دوایـی سیف‌القضات مـامـۆستـای شیـعـری مـوکـریـانـی ،
	ره‌شـه‌مـه‌
١٩٩١/١٢/١	کـۆچـی‌دوایـی شـاعیـر وئـه‌دیـبـی کـورد عبدالـرحمـان شـرفکندی (هـه‌ژار) ،
١٩٤٦/١٢/٢	بلاوبوونـه‌وه‌ی یـه‌کـه‌م ژمـاره‌ی گـوڤـاری هـه‌لاله‌ لـه‌ بـوکـان ،
١٩٨٣/١٢/٥	دامـه‌زرانـی‌ئـه‌نیستیتـوی کـورد لـه‌ پـاریس ،
١٩٥٨/١٢/٩	بلاو بـوونـه‌وه‌ی گـۆڤـاری پیشکـه‌وتـن ،
١٩٧٩/١٢/١١	کـۆچـی‌دوایـی نـه‌مر مـه‌لا مستـه‌فـا بـارزانـی ،
١٩٥٩/١٢/١٥	کـۆچـی‌دوایـی شیـخ سـه‌لام شـاعیـری نیشتمـانپـه‌روه‌ری کـورد ،
١٩٧٥/١٢/١٥	پـه‌یمـانـی‌ره‌شـی‌ئـه‌الجـزایـر لـه‌ نیـوان شـا وسـه‌دام حـوسیـن لـه‌ سـه‌رکـورد ،
١٩٨٨/١٢/١٦	بـۆمبـارانـی شـاری هـه‌لـه‌بجـه‌ بـه‌ چـه‌کـی شیمیـایـی‌لـه‌لایـه‌ن حکومـه‌تی‌فـاشیستی‌عیراق ،
١٩٩١/١٢/١٦	راپـه‌ریـنـی خـه‌لکـی‌کـوردستـان لـه‌ دژی رژیمـی داگیـرکـه‌ری عیـراق و ئـازادکـردنـی کـوردستـانـی بـاشـور ،
١٩٧٤/١٢/٢١	ده‌رچـوونـی یـاسـای خـودمـوختـاری بـۆکـوردستـانـی بـاشـور ،

★ ★ ★
★ ★
★

کـۆکـردنـه‌وه‌ی
ره‌حمـان . ن ـ پیشـره‌و . م . م

پەندی پێشینان

بەشی یەکەم

پیشرەو ۰م۰م۰

ئاش لە خەیاڵێک و ئاشەوان لە خەیاڵێک،
ئاگرە سورە لە خۆم بە دورە،
ئاوی رژاوە گرد نابێتەوە،
ئاوری تێ بەردەی بۆن سۆی لێنایا،
ئاو و ئاگر ئامانیان نیە،
باخەوان لە وەختی ترێ دا گۆی لی گرانە،
بەرخی نێر بۆ سەر برینە،
بریندار ئێشی برینی خۆی ئەزانێ
با پیاو خوێندەوار بێ ـ نە قەرزار،
بێدەر پێ دووگەز جاو دەسێنێ لە خەودا،
بێ کەسی هەر بۆ خوا باشە،
بێ زورنا هەڵپەری،
با بێ یا باران هەر لە بەفر کەم دەبێتەوە،
بە پێ کە نینی زاڵم باوەر مەکە،
بە دەرزی بیر هەڵ ناکەندرێ،
بە دەستی خەڵک مار ئەگری،
بە قسەی خۆش مار لە کون دێتە دەر،
بە گوڵێک بەهار نایا،
بە ختم لە هەموو شتێک دا رەشە، تەنها لە شوتی دا سپیە،
بە کەر ناوێرێ بە کورتان ـ شێرە،
بەردیک کە هەڵکەندرا جێ ی خۆی ناگرێتەوە،
بەردی زل هەڵ گرتن، نیشانەی نە هاویشتنە،
بەرد لە جێی خۆی بە سەنگە،
بەڕە لە لای تەنکیەوە ئەدرێ،
بە ڕیویان ووت، کێ شایەتتە؟ ووتی کلکم،
بە ریش بوایە، بزن سەردار ئەبو،
بە شەو جەردە، بە رۆژ مەردە،
بە شوێن کەری تۆپیو دا ئەگەرێ نای بکێشێ،
بە تیرێک دوو نیشان ئەشکێنێ،
برامان برایی و کیسەمان جیای،
بە زبەکتک ئەسپێرێ،

بو لاپەری ٣١

برای بەڕێز کاك فەرهاد کەریم لە تورکیەوە.

لە هەستی دڵسۆزانەت نیسبەت بە گۆڤارەکەمان سوپاس دەکەین. لەوەی ئامادەیی خۆت دەربڕیوە بۆ هاوکاریمان دڵخۆشین و هیواداریین بەرهەمی باشمان بۆ بنێری.

دوو پارچە هۆنراوەکەت هەر لەم ژمارەیە دا بڵاو دەکەینەوە و چاوەڕوانی بەرهەمی تازەتین.

"ئـاواره"

شیعر

سرودی ژیانم

ڕۆژێ دەیان جار دەبمە گڕ
خۆمی سووتو دەسۆتینم
دەیان جاریش بەفر ئاسا
دەتویمەوە....،
بۆ ناو گیانی زەوی دەچم!!
بەمناڵیش تەنها جارێ
تریفەی مانگ...،
نەبووە ملوانکەی گەردنم..
ئاسۆی ڕۆژیش...،
نەبووە خەندە و پێکەنینم!!!

"ئـاو"

شەویکیان لە خەو هەڵسام
بۆنی مردوو لە کەللەی دام
پاچ و خاکەناسم هەڵگرت
بەرەو گۆڕستان کەوتمە ڕێ
کە مردووانم دەرهێنا
بەحەسرەت بووم یەکێ لەوان
بۆنی ڕۆژی لێ نەهاتبا...!!
هەر لەو شەوە گەڕامەوە
دیم هەموو دەرگاکان والا بوون
لەگەڵ خۆما کەوتمە پرسیار
دەبێ ئەوانە چاوەڕێی ـ ئاو ـ نەبن ؟!

فەرهاد کەریم

وەلامێک بە

کاك پێشرەو.م.م. لە رۆتردامی هولەند.

نامە و بابەتەکانت گەیشت، زۆر سوپاس هیواداریـن بتوانین رۆژلە دوای رۆژ هەلەکانمان کەمتر بکەینەوە. هەر چەند هیچکەس ناتوانێ بلێ وقەول بدا کە گوقارێك سەدی سەدلە هەلەدەپاریزێ.

ئەورەخنەیەی لە حیزبی دیموکرات و بە تایبەت کومەلەت گرتووە کە نوسینەکانیان زۆرتر ژێزمانی فارسی پێوە دیارە، بۆخۆت دەزانی و هەروەکو نوسیویشتە پەیوەندی بە ئێمەوە نییە. ئێمە گوقارێکی بە تەواوی بێ لایەیمان هەیە. ئەورەخنەیەش بە بڕوای ئێمەزۆر باش دەبێ ئەگەر لە ووتارێکی ئەدەبی زمانەوانی دا بێتە گۆرێ، بە بەلگە و سەنەدی باشەوە. ئێمە بەش بە حالی خۆمان ئەوجۆرە رەخنانەمان زۆر پێ باشە وحازرین چاپی بکەین.

بابەتەکانی تریشت زۆر بەکەلکن، هیواداریـن هەر بەردەوامبی. لەم ژمارەیەدابەشی یەکەمی" پەندی پێشینان " بلاودەکەینەوە. بەشەکانی تریش لە ژمارەکانیدا هاتودا.

"رۆژی مێژوویی" خوێنەریکیتریش ئامادەی کردووە بە تایبەت ئەوانەی پەیوەندیان بە کوردستانەوە هەیە. ئەگەر پێکەوەمان رێك خستن، هیواداریـن لیمان دلگیر نەبی. شتەکانی دیکەش هەرکام لە کاتی خۆیان دا بلاو دەکرێنەوە.

"ئاواره"

پاشماوەی: یادێك لە جوولانەوەی دەرسیم

و ریکخراوە شورشگێرەکانی کوردستانی داگیرکراوی تورکیە بە تایبەت پارتی کریکارانی کوردستان (پ.ك.ك.) بو گەیشتن بە ئامانجە لە مێژینەکانی گەلی کورد وسەید رەزای شەهید ئوقرەیان لە کار بەدەستانی دەولەتی شوونیێستی تورکیە بریوە.

پیروز بێ یادی پنجاو و پینج سالەی راپەرینی خەلکی قارەمانی دەرسیم و سەرکەوتوبێ خەباتی رزگاریخوازانەی نەتەوەکەمان لە کوردستانیداگیرکراو.

پاشماوەی: پەندی پێشینیان

برا لە پشت برا بێ مەگەرموقەدەرلەلای خوا بێ،

بزن بوشەویك جێی خۆی خۆش دەکا،

ئەگەر بزن ئەنجەلیهات نانیشوان دەخوا،

بۆکوردی هەژار، چ گورگ چ سوار،

بو پیاوی ژیر ئیشارەتیك بەسە،

پاشماوەی: **وتوویژ لەگەل کاک مستەفا شەلماشی....**

ئاواره: پەیامت بۆ کوردەکانی دەرەوەی وەلات؟

لە بیریان نەچێتەوە بۆچی لێرەن.
خووڕەوشتی کوردانەی خۆیان بپارێزن
(ئەوانەی باش) و منداڵەکانیان بە
شێوەیەك پەروەردە بکەن کە بۆ دوا رۆژی
گەلەکەیان بەکار بێن. یارمەتی
بدەن بە تێکۆشەرانی مەیدانی خەبات
لە کوردستان.

پاشماوەی: **کاتێك راوکەر شوین دەباتە سەرتەمال**

کوبونەوەیەکی زۆر نهێنی دا کۆکردنەوە. بۆوەی کە چالاکیەکان وکاروباری هەمویان بخاتە سەر یەك ریگەوە. لە وکۆبونەوەیەدا لە سەر یەك ریگا چارە ساغ بوونەوە. ئەویش ئەوە بوو:
پاش لەگەڵ دوانی بالویزی ئیران دەبێ ئەو دوو دیپلوماتە کە دەستیان لە کارەساتی "رەستورانی" میکۆنۆس" دا بوە بگوردرێن.!!!!

"وەرگێر حاجی"

لە ریکەوتی ۱۲/۱۲/۱۹۹۲ کۆبونەوەی سالانەی ئەنجومەن لە کاتژمیری ۷/۵ شەو بە دقیقەیەك بێ دەنگی بۆگیانی پاکی شەهیدانی کورد و کوردستان دەست پێ کرا، پاشان بەرپرسی ئەنجومەن راپۆرتی یەك ساڵ کار و تیکۆشانی خستە بەرباس، دوای راپورتەکە، نورەی پرسیار و رەخنە و پێشنیار لە سەر راپورتەکە بو و هەروەها کار و تیکوشانی سالی داهاتو هاتە بەرباس، ئاخرین بەشی کۆبونەوەکە بە هەلبژاردنی کومیتەی تازە دریژەی پی‌درا وپینج‌کەس بۆکومیتەی داهاتو هەلبژێران.

ئەو ووتارانەی بە ناوی نووسەرەکانیان بلاوەبنەوە، مەرج نیە بیروبۆچوونی بەڕێوەبەرانی گۆڤاری ئاوارە بێ. نووسەر لە نیوەرۆکی ووتارەکەی بەرپرسە.

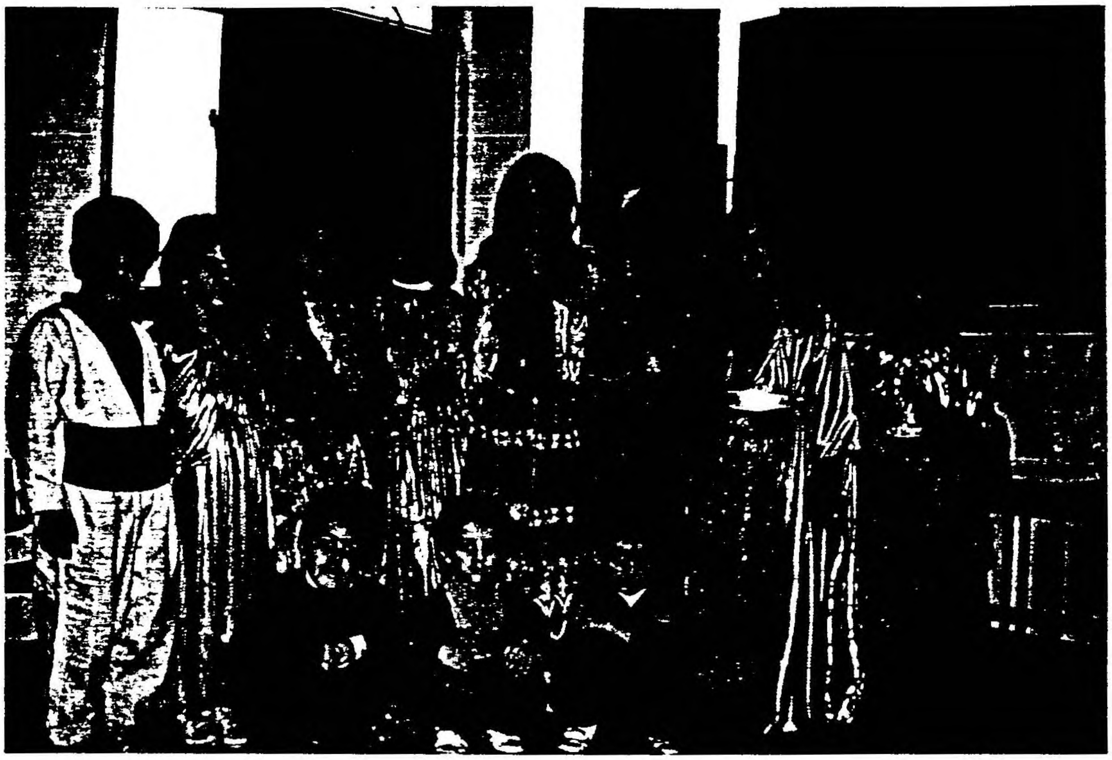

KALENDER 1993

JANUARI

MA		4	11	18	25
DI		5	12	19	26
WO		6	13	20	27
DO		7	14	21	28
VR	1	8	15	22	29
ZA	2	9	16	23	30
ZO	3	10	17	24	31

FEBRUARI

MA	1	8	15	22
DI	2	9	16	23
WO	3	10	17	24
DO	4	11	18	25
VR	5	12	19	26
ZA	6	13	20	27
ZO	7	14	21	28

MAART

MA	1	8	15	22	29
DI	2	9	16	23	30
WO	3	10	17	24	31
DO	4	11	18	25	
VR	5	12	19	26	
ZA	6	13	20	27	
ZO	7	14	21	28	

APRIL

MA		5	12	19	26
DI		6	13	20	27
WO		7	14	21	28
DO	1	8	15	22	29
VR	2	9	16	23	30
ZA	3	10	17	24	
ZO	4	11	18	25	

MEI

MA		3	10	17	24	31
DI		4	11	18	25	
WO		5	12	19	26	
DO		6	13	20	27	
VR		7	14	21	28	
ZA	1	8	15	22	29	
ZO	2	9	16	23	30	

JUNI

MA		7	14	21	28
DI	1	8	15	22	29
WO	2	9	16	23	30
DO	3	10	17	24	
VR	4	11	18	25	
ZA	5	12	19	26	
ZO	6	13	20	27	

JULI

MA		5	12	19	26
DI		6	13	20	27
WO		7	14	21	28
DO	1	8	15	22	29
VR	2	9	16	23	30
ZA	3	10	17	24	31
ZO	4	11	18	25	

AUGUSTUS

MA			9	16	23	30
DI		3	10	17	24	31
WO		4	11	18	25	
DO		5	12	19	26	
VR		6	13	20	27	
ZA		7	14	21	28	
ZO	1	8	15	22	29	

SEPTEMBER

MA		6	13	20	27
DI		7	14	21	28
WO	1	8	15	22	29
DO	2	9	16	23	30
VR	3	10	17	24	
ZA	4	11	18	25	
ZO	5	1	19	26	

OKTOBER

MA		4	11	18	25
DI		5	12	19	26
WO		6	13	20	27
DO		7	14	21	28
VR	1	8	15	22	29
ZA	2	9	16	23	30
ZO	3	10	17	24	31

NOVEMBER

MA	1	8	15	22	29
DI	2	9	16	23	30
WO	3	10	17	24	
DO	4	11	18	25	
VR	5	12	19	26	
ZA	6	13	20	27	
ZO	7	14	21	28	

DECEMBER

MA		6	13	20	27
DI		7	14	21	28
WO	1	8	15	22	29
DO	2	9	16	23	30
VR	3	10	17	24	31
ZA	4	11	18	25	
ZO	5	12	19	26	

KOERDISCHE CULTURELE VERENIGING
POSTBUS - 10278 - 1302 . AE . ALMERE - HOLLAND

RAHMAN.N

GOTINÊN PÊŞIYA

Dero bû te di bijim,pişte dero guh bidê .

Şûna şihra,Rovî lê dikin giran .

Diyarî hespin,şûn diyarî qespin .

Mastê se herimandî her ji bo se ye .

....Ava bin kaê ye .

kurmê darê nebe ,dar xuluxe nabe .

Aşê nezana xwudê digerîne .

Heta hetaiyê kar bin selika de namînin .

Malê nexwerî yê çekmesore .

.....Dîwarê ser bûzêye .

Pîrê heviyê nebû şû ke,şû kir dawa mal û heşt û yekê kir .

Ecela bizinê hat , çû nan ê şivan ê xwar .

Adarê berf hate gopka darê nema danê êvarê .

Hindî avetîrk nav meha bin , zozan pîrê heram bin

Kesê neke xeberê mezina , pive tin şaxê bizinan .

Çavê li deriya xwelî seriya .

Vê girarê gelek xwê pi divêt .

Destê tenê bê denge .

Bîna pişîkê ye tu çavan pavijî ser çengê xwe di keve .

Hatî , çûya ne .

Destê min rûn be , ezê serê xwe bi sûm .

Mivan ji mivan acize , xwanixwê ji her du kan.

xalan ,xarzî rakirin , maman , birazî çal kirin .

Jina bîne ji malan , bila xarzî bi kişne xalan .

Şihir,şihire çi jine çi mire .

Berhev kirina : MUZAFER
Begzade

Rastnivîsîna jimaran

0	Sifir (Nîn)	16	Şazdeh
1	Yek	17	Hevdeh
2	Du , dido	18	Hejdeh
3	Sê , sisê	19	Nozdeh
4	Çar	20	Bîst
5	Pênc	21	Bîst û yek
6	Şeş	30	Sî
7	Heft	31	Sî û yek
8	Heşt	40	Çil
9	Neh	50	Pêncî
10	Deh	60	Şêst
11	Yazdeh	70	Heftê
12	Dozdeh	80	Heştê
13	Sêzdeh	90	Nod
14	Çardeh	100	Sed
15	Panzdeh	101	Sed û yek

200 : Du sed ; 1000 : Hezar ;

1 000 000 : Milyon ; 1 000 000 000 : Milyar ;

1000 milyar : Trilyon

Kurmancî : hejmar 1

ELFABEYE KURDÎ

TÎPÊN LATÎNÎ	WÊNE	TÎPÊN EREBÎ	
A	AL	ئال	ئا
B	BEG	بەق	ب ـ ب
C	COT	جۆوت	جـ ـج
C	CAV	چاڤ	چـ ـچ
D	DEV	دەڤ	د
E	EGER	ئەگەر	ئـ ـە
Ê	ÊVAR	ئێڤار	یـ ـی
F	FARHAD	فەرهاد	فـ ـف
G	GUL	گوڵ	گـ ـگ
H	HINAR	هەنار	هـ ـه
İ	INCAS		
Î	ÎSOT	ئیسوت	ئیـ ـی
J	JAN	ژان	ژ
K	KAR	کار	کـ ـك
L	LÊV	لێڤ	لـ ـل
M	MIROV	مرۆڤ	مـ ـم
N	NAN	نان	نـ ـن
O	ORDEK	ئۆرەك	و
Q	QAZ	قاز	قـ ـق
P	PÎVAZ	· پیڤاز	پـ ـپ
R	ROVÎ	ڕۆڤی	ر
S	SERMA	سەرما	سـ ـس
Ş	ŞIVAN	شڤان	شـ ـش
T	TÊR	تێر	تـ ـت
U	KURD	کورد	و
Û	KÛR	کوور	وو
V	VAN	ڤان	ڤـ ـڤ
W	WERÎS	وەریس	و
X	XERÎS	خانی	خـ ـخ
Y	YAR	یار	یـ ـی
Z	ZAROK	زارۆك	ز

XACEPIRS(JI BO XORTAN)

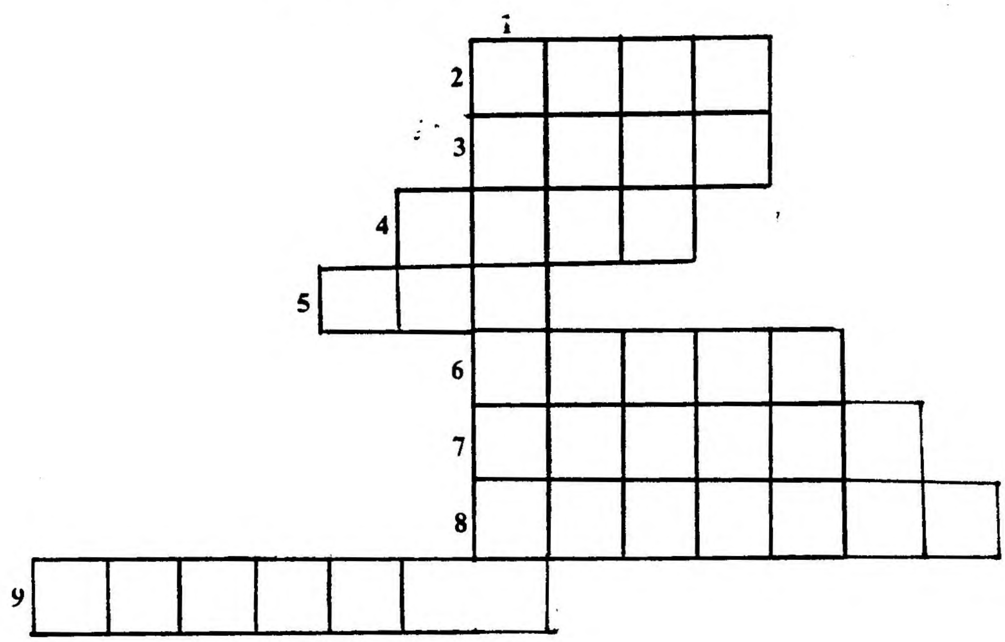

1 - Zaraweki Kurdiye , û Rojnameya taybetî ya Enstiuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên wî zara wî ye .

2 - Mileteki bin destê çar rejîma ne .

3 - Bajarekî kurdistana Îranê ye .

4 - Beşekî kurdistanê ye ku niha azade .

5 - Endamekî bine malê ye .

6 - Daxwaza gelê bindest te .

7 - Cejnekî netewî ya kurde .

8 - Rêweberê wê Qazî Muhemed bû .

9 - Navê kovare kî kurdiye .

Bo welat bo welat , ew mest û gêj e
Bişkînin bişkînin , destê qirêje

Dem xweş e dem xweş e , roja welat e
Dem xweş e dem xweş e , çaxê xebat e

Ji : Xelat , Dîwana yekem
Ya : Tîrêj

Al An Ala

Hin Kurdên Tirkiyê di van salên dawîn de ji Perçem (tirkî : bayrak , fransizî : drapeau , îngilîzî : flag) peyva al bi kar tînin . Ev peyv xwerû kurdî ye û kevn e , lê rastiya wê ala ye , ne al e . Melayê Batê di Mewlûda kurmancî de vê gotinê wilo bi kar aniye :

Ya Reb îmanê dixwazin
em mudam
Jêrê alaya Muhamed wesselam

Ji : kurmancî

GUHMEDIN PISAN

Mijde bî mijde bî , xortên dilawer
Hemrîn û Hemrîn û Sefîn û Hewlêr

Xemilîn , bi al û leşker
Pêşmergên pêşmergên , me daketin şer

Dem xweş e dem xweş e , roja welat e
Dem xweş e dem xweş e , çaxê xebat e

Bû qupîn bû qupîn , bû ceng û halan
Leşkerên leşkerên , kurd hatin meydan
Wa revîn wa revîn , dujmin ji ber wan
Yek ji me yek ji me , hember sedê wan

Dem xweş e dem xweş e , roja welat e
Dem xweş e dem xweş e , çaxê xebat e

Şevgêrên şevgêrên , nîv koh û çola
Can hesin can hesin , ceger ji pola
Guh medin guh medin , van pîs û tola
Da nebin da nebin , bindest û kola

Dem xweş e dem xweş e , roja welat e
Dem xweş e dem xweş e , caxê xebat e

Tev bidin tev bidin , ber deng û gazî
Da bijîn da bijîn , bi serfirazî
Da bijîn da bijîn , bi aştîxwazî
Kurd yek in kurd yek in , ap û birazî

Dem xweş e dem xweş e , roja welate
Dem xweş e dem xweş e , çaxê xebate

Her wekî her wekî , Tîrêj dibêje
Hêstiran hêstiran , her dem dirêje

------- ----
Hê timam ne bûye

Başmaiya..... JI MIN VE

TIŞTÊN DINYAYÊ

......bisekine .

9 - Heger ji meriv re jî li hev bê , ê ko kari be bigerîne zana jê re tê gotin .

10 - Gava ko dilê te li hineka bi neyartî xera bibe , galgala mê ji wan re bêje , gotinê nêr mede rûyê dijminê xwe,qe ne ko tu kari bi mededa tedbîrê ji xwe re bibînî .

11 - Meriv li halê ê bin xwe nenêre , bi halê xwe razî nabe .

12 - Heke tu qedrê xwe digirî , tiştê nexweş ji xelkê re mebêje da ko li te venegerînin .

13 - Mirivê simbêl pir xelb e , hebikî mejî vala ye .

14 - Sê payên qenciyê , bi neqenciyê , li xwediyê xwe vedigere .

15 - Kesê ko ji fexfexê hez bike nezan e .

LAWIKÊ TILOYÎ

Ji kovara : RONAHÎ

Ya : Mîr Celadet Bedirxan

JI MIN VE
TIŞTÊN DINYAYÊ

1- Meriv ji bo du tiştan hatiye dinyayê , yek jê şeref û namûs e , ê didowan malê dinyayê , Yê ko li şeref û namûsê bigere gerek pir ji malê dinyayê hez neke . Çiko namûs û malê dinyayê neyarên hev in û ê ko ji malê dinyayê pir hez dike divê pir bala xwe nede şeref û namûsê . Bi vî hawî dikare malê dinyayê bide hev dû . Îcar qenc bizanin jîn di dinyayê de ji bo van her du tiştan e ev her du tişt tev de li dinyayê nayêne girtin . Kesê ko ev her du tişt tev de girtine yan digirin,ileh kêmasî di heqê yekî ji van her diwan kirine ko hinek ji her diwan gihandine hev du . Na xwe bi temamî heqê van her du tiştan tev de nayêne dan û eda kirin .

2 - Dan û standin bi mirivê ehmeq re meke,heke tê bikî jî tê dilşikestî ji cem wî mirovî rabî .

3 - pirsê ji yekî meke ko ew pirs ji eqlê wî mestir be .

4 - Tiştê ko ji taqeta meriv mestir be , li merivan mekin.

5 - Tu caran derwan meke , heke derew ji zîv bin , rastî ji almaz e

6 - Siyaset ne derew e , weke ko me nas kiriye . Heke siyaset carinan te hewce bike tu derewan bikî , li dost û heval û merivên xwe derewan meke da ko di rojê teng û tarî de pişta xwe nedin te .

7 - Ger tu zana û gihîştî bî, kar û tevgera xwe mede destê jina xwe .

8 - Gava xwedê bide meriv divê ko meriv li ser wê danê... .

wî yê bi rih de diherikî, digot, "de haydê em herin"Keq-ik di pencerê de derket û çû ji dûr wê di guhên mêrik de dik-ire zingînî "tu jî bi de dû min keko, ez li bendî te me " . Mêrik jî herdu destên xwe avêtin pencerê,hilkişiya ser û xwe bi dû xweha xwe de avêt . ***

Sibehê zû gava mele ji mizgeftê vegeriya mal,ji dûr ve dît ku yek li kuçê dirêjkirî ye û kûçik û cewrikek li dor wî diç-in û tên û lingên wî bêhn dikin .

Her ku mele nêziktir bû,têgihîşt ku lawê cîranê wan e . ga-va wî xwe avêtibû,pêşî li ser zik ketibû,paşê qulupî bû ser piştê . Nêviyê riwê wî yê çepê nemabû,mêjiyê wî rijiyabû erdê, melê ew çend mêşên rengkesk yên ku dikirin vingînî dane alî û bi destmalka xwe riwê wî nuxumand .

Ji : Kevoka Spî

Ya : Firat Cewerî

Bijî An Aferîn

Kîjan rastir e ? Her du jî . Aferîn ji afiradinê (xulq kirin, jiyandan) tê û xwerû kurdî ye, di farisî û zimanên iranî de teşeyên nêzîk ên vê go-inê hene . Jê afirandî (mexlûq,tirkî : yaratik , fransizî : créature , îngilîzî : creature) çê bûye . Mana aferîn bijî ye .

Ji : kurmancî

- ştî derketina diya xwe bi nîvsaetekê rabûbû ser xwe û dîsan çûbû oda xwe ya xebatê . Ger ku ketibû oda xwe ya xebatê pencera xwe vekiribû,lê dîsan giritibû,paşê dîsan vekiribû . Vê carê ji nişkê ve ji hundirê oda wî dengek hatibû,mêrik vecin-iqîbû,li paş xwe zivirîbû û dîtibû ku dîsan xweha wî li quncika odê stûyê xwe xwar kiribû û dixwest ji birayê xwe re tiştina bibêje . Birayê wê jî hebekî berepaş çûbû,li quncika din ya odê li ser kursiyekê rûniştibû û wî jî bi stûxwarî li xweha xwe nihirîbû . Carekê,weke niqutîbû dilê wî ku ew ne xweha wî ye tenê li ber çawên wî wilo dibe,lê weke ku xweha wî zanîbû ew çi fikiriye loma zûka ji wî re gotibû. Ez xweha te me, bavê mino ! Ez sorgulê me...Ez niha ji ba dergîstiya te têm .

Mêrik dîsan jî baş lê nihirîbû,ew xweha xwe ya ku berî bi panzdeh sal û çar-pênc mehan anîbû bîra xwe,dîtibû ku tu guhertin di xweha wî de çênebûne,ew spehîbûna xwe ya berî bi panzdeh sal û çend mehan hîna jî parastibû .

—A îro min dergîstiya te dît . Wê got ku tu here silavên min lê ke,jê re bêje,ez li bendî wî me,ez bêyî wî tu kesî nakim , bila ew jî kesî neke . Wê dixwest bi min re were jî lê nehat, wê got,jê re bêje,bila ew were . Wê got ma ne heqê min e ku ew were min bibîne . Min jê re got belê wele,heqê te ye,ezê herim kekê xwe bînim û werim . Ew niha haziriya me dike,ew niha li benda me ye,çavên wê li riya me qerimî ne . De haydê kekê mino,haydê em herin .

Niha xweha wî çûbû ber pencerê,herdu destên xwe avêtibûn pencerê û ji birayê xwe re , yê ku dîsan hêsirên wî di ser riwê

serê xwe danî ser çoga diya xwe û herdu çogên xwe kişandin zikê xwe . Diya wî gunehê xwe bi wê rewşa lawê xwe anî û ew lawê wê yê ku weke çiykî bû,lê niha ketibû wê rewşa xerab,dil û cegê wê di sot . Ew demekê li zaroktî û xort niya lawê xwe fikirî û ew keçikên mehelê ku ji bo lawê wê yê çeleng qiqas xatir û qîmeta wê digirtin,dihat bîra wê . Her ku diya wî serê wî mist dida,wî jî xwe hîn bêtir weke zarokekî hîs dikir,hîsin ecêb pê re çê dibûn û hêsirên çavên wî weke dilopan diherikîn erdê . Diya wî jî ji bo ku hêsirên wê neherikin ser riwê lawê wê,her bi destmala serê xwe hêsirên xwe pakij dikir û nifirên dinyayekê li mala apanê wî dikir . Mala apanê wî ku demekê tade û neheqiyek mezin li wê kiribûn û ew apê wê yê bûbû sedema kuştina keça wê û bûbû sedema ku kurê wê têkeve wê rewşê .

Wê,nifir li wî apî dikir . Wê di dilê xwe de nifirên xwe dikirin. Wê digot,te warê min kor kir,xwedê warê te jî kor bike . Wè digot,te mala min xerab kir,xwedê mala te jî xerab bike. Wê digot xwedê ava reş bi çavên te de bîne . Wê digot û digot .

Mêrik piştî demeke kurt li ser çoga diya xwe saet sisê şevê bêyi ku xwe tev bilivîne,di bin serê kurê xwe de rûniştibû .Lêheya ku êdî ji tevi_zandina lingê xwe debar nekiribû,mecbûr mabû kurê xwe ji bo ku ew here ser nivînê xwe razê,şiyar kiribû. Lawik jî ji nişkê ve ji xwe pekiyabû û ew xwedana ku ji tesîra xewna wî ya tirsê mabû bi pişta xwe pakij kiribû . Diya wî bi destê wî girtibû,ew biribû oda wî ya razanê,li ser nivînê wî dirêj kiribû,rûyê wî maç kiribû,lampa wî vemirandibû û hêdîka deriyê wî giritibû û derketibû . Mêrik jî xewa wî nehatîbû,pi-

li bajêr hebûn. Ew odeya xebatê tenê aydê wî bû . Ew çû,dîsan li ber masa xwe rûnişt,herdu enîşkên xwe danînser masê,serê xwe xiste nava kefên herdû destên xwe û ji pencerê li derve nihêrî. Ev yeka ha ji roja ku ew hatibû berdan jê re bûbû weke adetekê . Ji nişkê ve çavên wî beloq bûn û li dûr nihêrî . Erê, ne şaş bû, ya ku ji dûr ve xuya dikir û xwe li wî girtibû û bi firrîn dihat xweha wî bi xwe bû . Lawik hema ji cihê xwe pengizî û pencere vekir . xweha wî di pencerê re kete hundir û dîsa çû qunçika xwe ya berê .

Min ji ji te re gotibû,kekê mino,got . Min ji te re gotibû,ku destên te bi min bibin ez ê winda bibim . Niha divê tu destên xwe bi min nekî . Ger tu destên xwe bi min bikî ez ê dîsan winda bibim . Ez ê bifirim kekê mino, ez ê herim .

Carekê weke ku winda bû lê dîsan xuyabû . An jî mêrik wilo hîs dikir . Vê carê ziq li hêla xweha xwe nihêrî, dît ku erê,raste,ya ku xwe di qunçika xênîde kiriye qomik û stûyê xwe xwar kiriye,xweha wî ye . Xweha ku berî niha bi çend deqîqan bi kiraskî spî û tenik bû û rûyê wê gewr û hinarikên wê sorik bûn,niha li ber mêrik bûbû weke berî bi panzdeh salan , pora wê ji hevdeketî,kirasê wê qetiyayî,zeyif û bêhêz .Ji ber vê yekê mêrik ji nişkê ve kir qîrîn û bi qîrînê re jî çend caran li ser hev gote "na,na"Bi dengê qîrîna wî re dê û bav û xwişkên wî yên biçûk şiyar bûn,lê gava dîtin ku tişt tune ye dîsan çûne cîhên xwe,lê diya wî pencera oda wî girt,ew li ser minderê da dirêjkirin,demekê li ber serê wî rûnşt û serê xwe yê ku di rengê berfê de bû,mist da. Wî jî eyn weke zarokekî biçûk

çîrokî li birayê xwe nihêrîbû . Ne wê,ne jî birayê wê tiştek ji hev re negotibûn . Roja sisyan gava birayê wê şev nîvê şevê bi şidet derî vekiribû , xweha xwe li ser lingan di qozîka odê de dîtibî .

Gava xweha wî çav li wî ketibû,weke ku zanibe ew ê vê carê bê kuştin,bi birayê xwe re keniyabû . Ew li ber çavên birayê xwe bûbû weke pirhebokê,lawik ji wê rewşa wê bê hawe tirsiyabû,weke ku tu satilek av bi ser de birjîne di xwêdanê de mabû . Çavê wî weke du bizotên êgir sor bûbûn û beloq bûbûn û bî qêrînekê re bera xweha xwe dabû . Gulla pêşî ku berdabûyê mêjiyêwê ji hev belav kiribû û ji ber ku berra eynî cihî dabû, lê keçik bi gulla pêşî re çokên wê fisiyabûn erdê,her heft gulleyên ku berdabûnê li eynî cihî ketibû .

Êvarê gava wî xwe bi wî serê xwe yê girêdayî li ser nivînê xwe dirêj kiribû û ziq li zikê odê dinihêrî,ew li wê yekê difikirî . Li salên xwe yên girtîgehê difikirî . Gellek serpêhatiyên wî hebûn . Ew bi gellek kesan re rabûbû û rûniştibû. Ji bo derbaskirina wextê xwe û ji bo ku xwe jê bîr bike gellek pirtûk xwendibû . Paşê rewşa wî xerab bûbû, destê wî li xwendina pirtûkan sar bûbû,wî seredanên ku dihatin bi paş de vedigerandin,heta demek pirr dirêj bi heval û dostên xwe yê girtîgehê re jî nepeyivîbû . Ew li vê yekê jî difikirî.piştî ji nişkê ve rabû,li ser xwe rûnişt . Piştî kurtedemekê jî çû oda xwe ya xebatê . Berî bi panzdeh salan gava hîn berî ku ev bobelat bi serê wan de bê,rewşa malbata wî ya aborî pirr baş bû. Ji bilî wî xaniyê wan yê sê qatî,sê dikanê wan yên kincan jî

wan jî rast ajotibûn ber deriyê mala bavê keçikê,pismamê wê bi guliyê wê girtibû,ew ji dolmîşê derxistibû,di hewşê de bi dû xwe de kişkişandibû û biribû avêtibû hundir . Gava diya wê ji xew şiyar bûbû û keçik xwe ya mîna guleke bê stirî di wê rewşê de dîtibû,xwe negirtibû,xwe avêtibû ser wê,lê bavê keçikê çend pehîn li wê xistibû, jê re gelek xeberên ne li rê dabûn û ji bo bazdana keçikê ew jî sûçdar kiribû . Paşê zilamań keçik di nav xwe de hilgirtibûn,ew biribûn xaniyê banî ji nûve girê dabûn,derî li ser wê kilît kiribûn û sê roj û sê şevan ne avek ne jî pariyek nan dabûnê . Dotira rojê mala apanê wê ji birayê wê yê Îstanbûl re telefon kiribûn,lawik bi balefirê hatibû, li wê rewşê şaş mabû, pêşî bawer nekiribû,dû re gava apanê wî xistibûn serê wî xwestibû ku ew namûsa xwe pakij bikin, di nav xelkê de dîsan weke berê serbilind bijîn,jê re debançeke çekî ya ku destikê wê ji aliyê zîvkerekî asûrî ve hatibû neqişandin, peyda kiribûn û xwestibûn ku ew bi destê xwe,wê dêlika xweha xwe bikuje . Pêşî lêwik qebûl nekiribû,herçiqas dixwest xweha xwe biparêze jî ji ber sedeman newêrîbû . Ew bûyera ku di nav bajêr de belav bûbû,ji bo malbata wan a naskirî kêmaniyeke mezin bû . Û ji bo ku dîsan rûyê malbatê spî bibe,şeref û namûsa wan bi dest bikeve,kuştina keçikê pêwîst bû . Lêwik jî bi vê yeka ha zanîbû . Loma kuştina xweha xwe qebûl kiribû, debançe ji apê xwe stendibû, du caran ketibû hundirê oda xweha xwe ,jê nîşan girtibû,lê destên wî lê negeiyabû bernedabûyê,tenê li ser lingan rawestiyabû û li ziq xweha xwe nihêrîbû. Xweha wî jî stûyê xwe xwar kiribû,bi porê xwe yê ji hevdeketî û bi rewşa pîreke

xwe awêtibû qemçika paş stûyê lêwik,ew ber bi xwe ve kişandib-û ,paşê heta ku jê hatibû ew ber bi dîwêr ve dehf dabû ,pişta wî li dîwarê çimento xistibû,lawik bi belqîn vereşiyabû,li hîn berî ku bigihêje bi destê xwe devê xwe pakij bike,vê carê lawê reîs,yê ku di nav malê de gelekî delalî rabûbû,lê pir tirsonek û ji aliyê laş û gewde jî qet nelihev bû,heta ku jê hatibû ku-lmek li ser çavê lêwik xistibû . Keçikê îdare nekiribû, êrîşî wan kiribû,gava apê wê xwestibû lêxe,destê wî gez kiribû, di wê kêlîke de barîna ku ji apê wê hatibû bêtir barîna gayekî anîbû bîra mirov . Lê herdu dilketiyan herçiqas li ber xwe da-bûn jî,dîsan nikarîbûne xwe ji nav destên wan biflitînin,heta ku tarî ketibû erdê ew bi dest û lingên wan ve girêdabûn, ew avêtibûn dawiya domîşê û hezar û dused kîlometre, di gel ku tenê sê caran sekinîbûn,çûbûn. Di sekinandina cara çaran de lêwik xwe bi awayekî vekiribû,weke gula devê tivingê xwe di derî re avêtibû,xwe avêtibû dû pîqabek ku nuh ji benzînxanê hereket dikir,û çûbû . Her çiqas hin ji van bi dû pîqabê de bazdabûn jî,pêre nekiribû,pîqab zû derketibû ser rê û bi sur-etek xurt ji wir bi dûr ketibû . Apê keçikê pîlaka pîqabê ni-vîsandibû û ji mêrikê kal yê li ber benzînxanê pirsa wê pîq-abê kiribû. Mêrikê kal heqê benzîna xwe jê standibû û jê re gotibû,ku ew nizane bê ew pîqab ya kê ye . Vana li dolmîşa xwe siwar bûbûn,ji benzînxanê derketibûn û piştî sê saetan, saet donzdeh û nîvê şevê gihiştibûn bajêr . Di ketina bajêr de gava dewriye li wan rast hatibû û dîtibû ku reîsê belediyê ye wan silav lêkiribûn û bêyî ku li dolmîşa wan saxtî bikin ew berdabûn.

Heta apê wî yê ku reîsê belediya bajêr bû, û gelekî jê hez dikir, soz dabûyê ku dê wî ji bo stajê bişîne Ingiterê . lê gava kurtûpista ku wî di bin tesîra apê xwe de xweha xwe kuştiye,li bajêr belav bûbû,pir kesan bawer nekiribûn û ji bo ku dilê xwe têxin cih,bi hin karkerên belediyê re peyîvîbûn? karkerên belediyê jî nedixwestin diyar bikin ku serokê wan bûye sedema vê trajediyê,tenê bêdengî dipejirandin . Gorî ku dihat gotin û di nava bajêr de belav bûbû,çîrokê wilo destpêkiribû.Xweha wî ya ku bi xweşikbûna xwe di bajêr de deng dabû,xwestiya pismamê xwe bû . Ev xwestin jî hê di pêçekê de ji aliyê herdu biran biryar hatibû dayin,lê herdu zarokên ku di aliyê karekter de gelekî dûrî hevdu bûn û ew pismamê ku ji aliyê keçikê ve qet nedihate hezkirin û hebandin,ketibû derê riya wê . Keçikê jî hewesa xwe berdabû ser xortekî cîranê mala xalê xwe û rojekê gava êdî têdigihên ku tu riyên din tune ne,bi hev re bazdidin. Ji bo ku şopê ji ser xwe dagerînin û neyên dest,her gav cihê xwe diguherîn,tu carî zêdeyî şevekê li cihekê namînin,lê piştî bi sê mehan,li Îzmîrê,li barkêşekî nas rast tên û barkêşê ku bi tesadufî bi reva wan hesyabû, û bi xelata ku apê keçikê ji bo girtina wan soz dabû,dizanîbû,timayî zora wijdan biribû û ji malmata keçikê re xeber şandibû,ji aliyê din jî bi dek û dolab û bi dostanî bi dû herdu dilketiyan ketibû gava rojek ji rojên havînê ya herî germ ew bi apê keçikê,bavê wê û du pismamên wê re ketibûn hundir,herdu dilketî şaş û ecêbmayî mabûn lêwik hema destê xwe avitibû destê hezkiriya xwe û xwestibû bazdin,lê apê keçikê,yê reîsê belediyê bû û bi laş û gewdebû,hema

ew hêdî hêdî, weke ji xeweke kûr şiyar bibe,bi ser hişê xwe hat û têgihîşt ku ew li erdê ye .

Ew barana ku di pencerê de li hundir xistibû,kaxiz û pirtûkên li ser masê şil kiribûn û av herikîbû ser tej û merşên raxistî .

Bi alîkariya cîranan ew rakirin nexweşxanê,doktoran,ku yek ji wan hevalê wî yê zaroktiyê bû,serê wî pansûman kirin , bi xavikekê girê dan,û ji bavê wî re gotin,da ku wî rakin Ankara an jî ku îmkanê wan hebe wî rakin Ewropa . Bavê wî ji bêîmkaniya xwe gazin kir û ji bo alîkariyekê ji cihekî bistîne ji doktorê hevalê lawê xwe daxwaza hin şîretan kir.Doktor jî soza tiştê ku jê bê dayê û bi rewşa hevalê xwe yê zaroktiyê,ku ewçend zîrek û jêhatîbû , xemgîn bû .

Zîretî û jêhatîbûna wî ji aliyê herkesê ve dihate zanîn .

Berî bi panzdeh salan,di îmtihana tibbê de ew di nav sed û pêncî hezarî de yê şêstemîn derketibû û ew hevalê wî yê ku niha li nexweşxana bajarê wan doktorî dikir bi zorê bûbû yê hezarî . Wî hêdisalên xwe yê lîse de piraniya klasîkên fransiz û rûsan xwendibû û di qayişkişandina çîrokan ya rojnama bajêr de ew bi çîroka xwe ya bi navê "Mêrikê Serxweş" bûbû yekemîn û paşê ew çîroka wî li Ewrûpa ji aliyê hevalekî wîve hatibû wergerandinî Almanî û niha jî ew çîroka wî di antolojiyeke bi navê "Edebiyata Rojhilat" de li Almanya ji aliyê weşanxaneke naskirî ve hatiye çapkirin . Herkesî bi vê zîrekbûna wî zanibû.

bi tenê ji bo ku te ez kuştibûm hebekî ji te qeherîbû . Lê wê roja ku mêvana min bû, min jê rica kiribû,ku kekê min efû bike. Wê jî soz dabû min,ku,ewê te efû bikE . Min gotibû,çi dike, birakê min tayê bi tenê ye, wî efû bike . Min gotibû birakê min guneh e , pirr diltenik e . Min gotibû,birakê min heta bi iro gêrkek neêşandiye,lê ez kuştim,xem nake,ew jî ne sûçê wî bû ku...Xelkê lê wilo kir . Ma ku xelkê li te wilo nekiriba te ê ji ku xwaka xwe bikuşta ? Wê ji ku destê te li min bigeriya ? Min ji dergîstiya te re got, ku wextê te berda min te çavên xwe girtin . Min got destên wî li min nedigeriya. Min got,Wî pirr ji însana hez dikir . Û min got te ji min jî pirr hez dikir . Ma ne wilo ? Qey te ji min hez nedikir ? Ma qey tu ji min heznakî kekê mino ?

Xilolîkên hêsirên cavên mêrik di ser riwê yê nekurkirî de gêr dibûn ser çenga wî û paşê dinuqutîn erdê . Êdî mîna zarokekî bi îskîn digiriya . Dixwest serê xwe deyne ser milê xweha xwe û bi dengekî bilind bigirî . Dixwest jê re bêje wî çiqas bêriya wê kiriye . Dixwest poşmaniya xwe bîne ziman.Xwe winda kiribû . Ber bi xweha xwe çû, ku wê hemêz bike, lê xweh li ber geriya û got,ku destên wî pê bibe,ew ê winda bibe . Lê mêrik xwe negirt,xwe avêtê,bi avêtina wî re keçik winda bû . Mêrik deverû,li hundirê ode kete xwerê û bi ketinê re serê wî li qorziya masê ket û serê wî weke ku perçe bûbe,xwîn jê hat.Ew bi şikandina serê xwe nehesyabû .

Heya ku diya wî ket hundir,bi qêrin bang cîrana kir,hingî

çima xweha xwe kuşt ? çawa destên te li min geriya te ez kuştim ? çawa destên te li xweha te ya te ewqas jê hez dikir,geriya?

Axx...Min çi bêriya te kiriye . Axx...Ez çi dixwazim te hemêz bikim . Ez çi dixwazim birayê xwe tayê bi tenê hemêz bikim .Ez çi dixwazim rohnîka çavên xwe hemêz bikim. Kekê mino , bavê mino,birayê mino... Lê ez nikarim . A niha destên min bi te bibin ez ê winda bibim . Ji ber ku ez mirî me , te ez kuştime ...Axxx...Kekê mino, min çiqas ji te hez dikir . Ma nayê bîra te gava em li ser daweta te dipeyivîn ? Te ji min re digot divê tu her serê govendê bikişînî .Ma tê bîra te kekê mino ? Te dît bê ji daweta te re çiqas hindik mabû . Piştî te ez kuştibûm bi salekê dergîstiya te jî xwe avêtibû ber tirênê û xwe kuştibû . Tam hûn ê wê rojê bizewicyana û min ê wê rojê serê govenda birakê xwe tayê bi tenê bikişanda . Tam wê rojê dergîstiya te bû mêvana min . Wê ji min re behsa rewşa te kiribû û wê gotibû piştî ku te ez kuştibûm tu hatibûyî girtin . Wê jî îdare nekiribû. Ji derdê evîna te xwe avêtibû ber tirênê û miribû . Zûde ye haya min ji wê tune ye . Ji wê şeva ku em bi hev re li girtîgehê hatibûn xewna te û pêve min ew nedîtiye . Ger ew bibihîze tu hatiye berdan, ew li ku be ewê were . Me çend caran bi hev re xwest ku em werin ba te , lê gardiyana em ditirsandin, em ji wan newêrîbûn bihatana . Dergîstiya te her li te difikire.Wê roja ku hatibû mêvandariya min,ji min re gotibû , bi çi awayî dibe bila bibe, ez ê xwe bigihînim wî . Wê zewac li herdu dinyan li xwe heram kiriye . Ew li ser te dîn bûbû kekê mino,ew

û bêyî ku çavên xwe bikutkutîne li barana pîşî ya payizê dinihêrî . carinan dixwest dilopek baran ji hewa de heta ku bigihîje erdê taqîp bike,lê hew dinihêrî ku dilopin din diketin ber û bala wî dîsan belav dibû . carekê jî li hebûna baranê fikirî. Ew perçeewrên reş yên li ezmên şibade deryayeke binî weke moxilê biqul . Di wê navê de jî dîsan ew pîrika wê rojê hate bîra wî . dîsan ew weke wê rojê bi pîrqîn û bi dengekî bilind keniya. Paşê bi carekê ve kenê xwe birrî . çavên wî beloq bûbûn . Wî ew çavên xwe yên beloq bera ewr dabûn . Erê,rast bû,di nav ewrê reş de kevokeke spî xuya dikir . ew kevoka spî her ku nêzîk dibû mezin dibû,her ku mezin dibû dişibiya xweha wî.Erê ew xweha wî bû. Wî bi çavên xwe didît. Vê carê enîşkên xwe ji ser masê hilanîbûn, bi herdu destan xwe hişk bi masê girtibû û ziq li xweha xwe dinihêrî. Xweha wî kirasekî tenik û spî lêbû, guliyek ji dehfên hespan li eniya xwe girêdabû û di ber pencereya wî de difiriya û dixwest di pencerê re têkeve hundir. Gava mêrik ev yeka ha ferq kir, hema ji cihê xwe pengizî û pencere vekir. Bi vekirina pencerê re xweha wî firiya hundir. Di gel ku li der baran xurt dibariya jî,dîsan keçik şil nebûbû. Çavên keçikê weke du morîkên hêşin dibiriqandin,lêvên wê yên dagirtî di rengên sorbûna hinarîkên wê de bûn. Bejna wê dirêj,newqa wê zirav û hêtên wê dagirtî bûn. Ew bi wî awayî li quncikeke odê li ser lingan rawestîyabû, baskên xwe bera ber xwe dabûn,stûyê xwe xwar kiribû û bi rewşa biryê xwe digiriya .

Wê digot :

-keko ev çi bi te hatiye ? Birayê mino kanî xotaniya te ? Te

KEVOK ASPÎ

Berî bi pênc rojan ew ji girtîgehê hatibû berdan . Di gel ku emrê wî hê sih û pênc bû jî tayekî reş di porê wî de nemabû . Gepên wî kort bûbûn û qermîçokên rûyê wî bûbûn weke yên kalan . Ew rûyê wî yê gewr û bi jîn niha zer bûbû . Bejna wî ya bilind ya ku demekê ji keçikên mehelê re mereq bû ku bidîtana tewiya bû . Ew êdî ne xortekî berî niha bi panzdeh salan,lê bûbû weke kalekî .

Ewê,ew berî bi pênc rojan hatibû berdan ....Û biha , li qatê sisyan li ber pencereya odeya xwe ya xebatê rûniştibû û li der ve, li barana pêşî ya payizê temaşe dikir . car caran ji nişkê ve dikeniya , bi pistînî tiştin digot û dîsan bêdeg dima . Ew yeka ha berhema salên wî yê girtîgehê bû . Berî bi pênc rojan gava ew ji girtîgehê hatibû berdan,bavê wî û merivên wî yên nêzîk bi vê yeka han hesiyabûn,loma ew zû nîşanî doktorekî nas dabûn,lê doktor tişt jê fêhm nekiribû,tenê bi gotina "Ancax hun wî bibin Ankara" ve hatibû ser . Lê ne wî diwest here Ankara,ne jî rewşa malbatê jî re dest dida . Rojekê jî pîrek ji gundekî çiyê anîbûn,da ku pîrê hin dermanan jê re çêbike û tiştekî li ser bixwîne,lê ew belkî zêdeyî deh deqîqan bi pîrê keniyabû paşê xwe avêtibû ser pîrê, destên xwe xistibûn qirika wê û ku ne ji endamên malê bûya wî dê li wir pîrê bixeniqanda . Pîra ku bi zorê xwe ji nav lepên wî filitandibû di derî de derketibû bi xurtbûna xortekî bazdabû .

Barana ku dihat carinan xurt dibû,carinan mirov digot qey wê dawî were,kêm dibû,lê dîsan bi xurtî dibariya .Wî jî herdu enîşkên xwe danîbûb ser masê,serê xwe xistibû nava kefên destên xwe

NAVEROK

Kevoka Spî	Firat Cewerî	1
Ji min ve (Tiştên Dinyayê)	Lawikê Tiloyî	14
Guhmedin Pîsan	Tîrêj	16
Xaçepirs (ji bo xortan)	Aware	18
Elfabe ya kudî	Aware	19
Gotinên Pêşiya	M . Begzade	21

XWENDEVANÊN HÊJA

BEŞÊ KURMANCIYA KOVARA AWARE, HÊ LAWAZE CA BER WÊ HINDÊ DAXWAZA ME JI XWENDEVAN Û NIVISKR Û— HUNERMENDAN EWE KU BONA BAŞTIR Û DEVLEMED KIRINA KOVARA AWARE HEVKARIYA ME BIKIN.
JI NIHA VE EM HÊVÎDARÎN KU JI BO BAŞTIR BI RÊWE GUNA KOVARA ME HÛNÊ ME RE ARÎKAR BIN.

"AWARE"

ÇILE 2692 YA KURDÎ

AMADEKAR : MUZEFER BEGZADE

AWARE

GOVAR,A FERHENGI KOMELAYETI

ENCUMEN,A FERHENGI,A KURD LI ALMERE

NAWNÎŞAN GOVAR,A AWARE

K.C.V.A.POSTBUS . 10278 . 1302. AE.ALMERE

HOLLAND